

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Факультет готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
імені проф. В. Ф. Доценка
Кафедра туристичного та готельного бізнесу

«До захисту в ЕК»
Декан факультету
Віта ЦИРУЛЬНІКОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

« ___ » _____ 2026 р.

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри
Ірина МЕЛЬНИК
(підпис) (ім'я та прізвище)

« ___ » _____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА

зі спеціальності 242 «Туризм»
(код та назва спеціальності)

освітньо-професійної програми «Туризм»

на тему: «Шляхи розвитку екологічного туризму в Україні»

Виконав: здобувач 5 курсу, групи ЗТУ-5-1

Сігалова Софія Олександрівна
(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

_____ (підпис)

Керівник Сологуб Юрій Іванович
(прізвище, ім'я та по батькові повністю)

_____ (підпис)

Рецензент Ольга БЕЗПАЛА
(ім'я та прізвище)

_____ (підпис)

Я як здобувач(ка) Національного університету харчових технологій розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я не надавав(-ла) і не одержував(-ла) недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Здобувач _____
(підпис)

Київ – 2026 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інститут (факультет) готельно- ресторанного та туристичного бізнесу
імені проф. В. Ф. Доценка

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

світній ступінь бакалавр

Спеціальність 242 «Туризм»

(код і назва)

Освітньо-професійна програма «Туризм»

(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри туристичного та
готельного бізнесу

Мельник І. Л.

«___» _____ 2025 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Софія Олександрівна СІГАЛОВА

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Шляхи розвитку екологічного туризму в Україні»

Керівник(и) роботи к. геогр. н., доц. Юрій Іванович СОЛОГУБ

(науковий ступінь, вчене звання, ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

затверджено наказом по Університету від «04» грудня 2025 року №970-КС

2. Строк подання роботи здобувачем 12 лютого 2026 р. _____

3. Вихідні дані до роботи наукова, фахова література, статистичні матеріали з проблематики дослідження, статистична звітність підприємства

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Теоретико-методичні аспекти розвитку екотуризму в системі сталого розвитку.

Сутність, принципи та значення екотуризму.

Світовий та вітчизняний досвід розвитку екотуризму.

Аналіз діяльності туристичного оператора «Join UP!» у контексті розвитку екотуризму.

Місце екотуризму у структурі туристичного продукту туристичного оператора.

Проблеми та стримувальні чинники розвитку екотуризму в Україні.

Перспективні напрями та шляхи розвитку екотуризму в Україні.

Оцінка соціально-економічної ефективності запропонованих заходів.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
рисунків - 3 таблиць - 16 додатків - 3.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Сологуб Ю.І. доц.		
II	Сологуб Ю.І. доц.		
III	Сологуб Ю.І. доц.		

7. Дата видачі завдання 12 листопада 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Виконання, % до етапу
1	Вибір і затвердження теми роботи	02.10.2025-30.10.2025 рр.	100%
2	Оформлення і затвердження завдання на роботу	03.11.2025-12.11.2025 рр.	100%
3	ВСТУП РОЗДІЛ 1 Теоретичний	13.11.2025-03.12.2025 рр.	100%
4	РОЗДІЛ 2 Аналітичний	04.12.2025-25.12.2025 рр.	100%
5	РОЗДІЛ 3 Дослідно - рекомендаційний	26.12.2025-14.01.2026 рр.	100%
6	Висновки та пропозиції. Список використаних джерел. Додатки	15.01.2026-26.01.2026 рр.	100%
7	Оформлення роботи за структурою, представлення кваліфікаційної роботи на кафедру та попередній захист у комісії	29.01.2026-05.02.2026 рр.	100%
8	Доопрацювання, оформлення, друкування, підготовка матеріалів до захисту	05-11.02.2026 р.	100%
9	Представлення готової зшитої кваліфікаційної роботи на кафедру	12-16.02.2026 р.	100%
10	Захист кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії	18.02.2026 р.	

Здобувач _____
(підпис)

Керівник роботи _____
(підпис)

Софія СІГАЛОВА
(ім'я, ПРИЗВИЩЕ)

Юрій СОЛОГУБ
(ім'я, ПРИЗВИЩЕ)

РЕЗЮМЕ
на кваліфікаційну роботу
Сігалової Софії Олександрівни
на тему:
«Шляхи розвитку екологічного туризму в Україні»

Кваліфікаційна робота складається з 66 сторінки. Кількість розділів – 3, рисунків – 3, таблиць – 16, додатків – 3.

Об’єктом дослідження: є туристичне підприємство «Join UP!».

Предметом кваліфікаційної роботи є організаційно-економічні, інституційні та соціально-екологічні аспекти розвитку екотуризму в Україні.

Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо шляхів розвитку екотуризму в Україні з урахуванням принципів сталого розвитку та сучасних викликів туристичної галузі.

У I розділі розглянуто сутність, принципи та значення екотуризму в системі сталого розвитку туристичної сфери. Проаналізовано основні наукові підходи до трактування поняття «екологічний туризм», узагальнено світовий та вітчизняний досвід його розвитку.

У II розділі здійснено аналіз діяльності туристичного оператора «Join UP!» та визначено місце екотуризму у структурі туристичного продукту підприємства. Оцінено можливості та передумови розвитку екотуристичних напрямів у межах діяльності оператора.

У III розділі обґрунтовано перспективні напрями розвитку екотуризму в Україні з урахуванням ресурсних можливостей туристичного оператора «Join UP!». Запропоновано практичні рекомендації щодо впровадження екотуристичних продуктів та здійснено оцінку соціально-економічної ефективності запропонованих заходів.

Ключові слова: екологічний туризм, сталий туризм, шляхи розвитку, «Join UP!».

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ	9
1.1 Сутність, принципи та значення екологічного туризму в системі сталого розвитку туристичної сфери.....	9
1.2 Світовий та вітчизняний досвід розвитку екологічного туризму та роль туристичних операторів у його впровадженні.....	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНОГО ОПЕРАТОРА «JOIN UP!» У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ	36
2.1 Організаційно-економічна характеристика туристичного оператора «Join UP!».....	36
2.2 Місце екологічного туризму у структурі туристичного продукту туристичного оператора «Join UP!».....	44
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНОГО ОПЕРАТОРА «JOIN UP!»	49
3.1 Напрями розвитку екологічного туризму в Україні з урахуванням ресурсних можливостей туристичного оператора «Join UP!».....	49
3.2 Оцінка соціально-економічної ефективності запропонованих заходів	60
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Актуальність дослідження. Екологічний туризм набуває дедалі більшого значення як одна з найдинамічніших і соціально орієнтованих форм туристичної діяльності. Його популярність зумовлена зростанням екологічної свідомості населення, прагненням до збереження природних ресурсів, а також необхідністю гармонійного поєднання економічного розвитку з принципами сталого природокористування. Екотуризм розглядається не лише як інструмент рекреації та пізнання природи, а й як ефективний механізм підтримки місцевих громад, збереження біорізноманіття та формування відповідального ставлення до довкілля.

Україна має значний природно-ресурсний потенціал для розвитку екотуризму, що включає різноманітні ландшафти, унікальні природоохоронні території, національні природні парки, біосферні та природні заповідники, об'єкти Смарагдової мережі, а також багату флору і фауну. Водночас сучасний стан розвитку екотуризму в Україні характеризується низкою проблем, серед яких недостатній рівень інфраструктурного забезпечення, обмежене інституційне та нормативно-правове регулювання, низький рівень інвестиційної привабливості, недостатня популяризація екотуристичних продуктів та слабка інтеграція екотуризму у стратегії регіонального розвитку.

Особливої актуальності тема дослідження набуває в умовах соціально-економічних трансформацій, післявоєнного відновлення країни та необхідності пошуку сталих шляхів розвитку регіонів. Екотуризм може стати важливим чинником відновлення територій, створення робочих місць, підтримки малого і середнього бізнесу, а також формування позитивного міжнародного іміджу України. У зв'язку з цим наукове обґрунтування шляхів розвитку екотуризму в Україні є важливим завданням як для теорії туризму, так і для практики державного та регіонального управління.

Мета роботи - теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо шляхів розвитку екотуризму в Україні з урахуванням принципів сталого розвитку та сучасних викликів туристичної галузі.

Відповідно до мети були визначені **завдання дослідження**:

- розкрити сутність і зміст поняття екологічного туризму, його функції та принципи;
- проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку екотуризму в Україні;
- охарактеризувати природно-ресурсний потенціал України як основу розвитку екотуристичної діяльності;
- визначити основні проблеми та стримувальні чинники розвитку екотуризму;
- узагальнити зарубіжний досвід розвитку екотуризму та можливості його адаптації в українських умовах;
- обґрунтувати перспективні шляхи та напрями розвитку екотуризму в Україні;
- розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення державної та регіональної політики у сфері екотуризму.

Об’єкт дослідження – туристичне підприємство «Join UP!».

Предмет – організаційно-економічні, інституційні та соціально-екологічні аспекти розвитку екотуризму в Україні.

Для розв’язання поставлених завдань були використані наступні **методи дослідження**: аналіз і синтез для вивчення теоретичних підходів до поняття та розвитку екотуризму; індукція та дедукція для формування узагальнень і висновків; порівняльний аналіз для зіставлення вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку екотуризму; статистичні методи для оцінювання динаміки та тенденцій розвитку туристичної галузі; системний підхід для комплексного дослідження екотуризму як складної соціально-економічної системи; графічний та табличний методи для наочного подання результатів дослідження.

Апробація результатів роботи і публікації. Результати кваліфікаційного дослідження викладені автором у публікації: Сологуб Ю., Сігалова С. «Екологічний туризм в Україні». ІХ Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Географія та туризм» (15 січня 2026 р.) – Харків (Додаток А).

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 69 найменувань. Містить 16 таблиць, 3 рисунки та 3 додатки. Повний обсяг роботи становить 66 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Сутність, принципи та значення екологічного туризму в системі сталого розвитку туристичної сфери

Екологічний туризм як форма туристичної діяльності сформувався порівняно нещодавно й належить до динамічних напрямів розвитку світового туризму. Важливою віхою його інституціоналізації став 2002 рік, проголошений Міжнародним роком екологічного туризму. Саме тоді на Всесвітньому саміті була ухвалена Квебекська декларація з екологічного туризму, яка набула статусу одного з ключових міжнародних документів, що визначають принципи та орієнтири екотуристичної діяльності й стимулювали її подальше активне поширення [33, с.].

У науковому та практичному дискурсі сьогодні представлено значну кількість трактувань поняття «екологічний туризм». Проте перше концептуальне визначення цього явища було запропоноване ще у 1980 році мексиканським економістом та екологом Гектором Цебаллосом-Ласкурейном, якого в міжнародній спільноті часто називають «архітектором екологічного туризму». На його думку, екотуризм передбачає подорожі до відносно малозмінених природних територій із пізнавальною метою, що поєднуються з відповідальним ставленням до природного середовища, живих організмів і місцевої культури, а також із підтримкою заходів, спрямованих на їх збереження та охорону.

Проблематика сутності та змісту екологічного туризму неодноразово ставала предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених, зокрема О. Кузьменка, В. Храбовченка, В. Смаля, І. Смаля, О. Дмитрука, С. Дмитрука та інших. Водночас слід підкреслити, що на сучасному етапі наукового розвитку відсутнє єдине універсальне визначення екотуризму. Аналіз наукових підходів дає змогу умовно виокремити кілька напрямів тлумачення цього поняття залежно від розуміння об'єкта екотуристичної діяльності.

Частина дослідників трактують екотуризм як один із різновидів природного туризму, акцентуючи увагу на його тісному зв'язку з природним середовищем [46, с. 44].

Інші науковці, зокрема Я. Олійник і В. Гетьман, вважають, що до екологічного туризму можна зарахувати всі форми туристичної діяльності, які реалізуються в межах національних природних парків наголошуючи на орієнтації екотуризму на використання малопорушених або практично недоторканих природних ландшафтів. При цьому значна частина таких територій у сучасних умовах має статус об'єктів природоохоронного фонду.

Водночас О. Дмитрук, С. Дмитрук і Є. Колбовський розширюють межі розуміння екотуризму, зазначаючи, що він може бути спрямований не лише на природні, а й на культурні ландшафти. Ці дослідники не заперечують можливість розвитку екологічного туризму на заповідних і охоронюваних територіях, підкреслюючи комплексний характер цього явища [37, с. 90].

Окремої уваги заслуговує тенденція до ототожнення понять «екологічний туризм» та «екологічність у туризмі». Так, наприклад, А. Тарасенюк пов'язує екотуризм із залученням туристів до громадських природоохоронних ініціатив і заходів. Безперечно, туристична діяльність у будь-якій формі чинить вплив на довкілля, змінюючи структурні елементи ландшафту. Водночас, на нашу думку, екологічність у туризмі слід розглядати як систему заходів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу на природне середовище та його збереження, що має бути притаманною всім видам туризму, а не виключно екологічному.

У вітчизняній науковій думці поняття екологічного туризму має різні інтерпретації. Так, О. О. Бейдик розглядає його як особливий різновид рекреаційної діяльності, для якого характерний мінімальний антропогенний тиск на природне середовище та досягнення збалансованої взаємодії між природними компонентами, людиною, рекреаційними ресурсами й інфраструктурним забезпеченням відпочинку.

Натомість О. Ю. Дмитрук трактує екологічний туризм значно ширше, визначаючи його як комплексний, інтегративний напрям рекреації, орієнтований

на узгодження інтересів туристів, суб'єктів туристичного бізнесу, природного середовища й місцевих спільнот. Реалізація такого підходу, на його думку, відбувається шляхом послідовної екологізації туристичної діяльності, упровадження природоохоронних практик, а також розвитку системи екологічної освіти та виховання [43, с. 27].

Таблиця 1.1.

Підходи до визначення дефініції «екологічний туризм»

№ з/п	Автор, джерело	Трактування поняття
1	Бейдик О.О.	Складова частина рекреаційної діяльності, при якій негативний вплив на природне середовище та його компоненти є мінімальним; передбачає гармонійне єднання людини, засобів рекреації, природного середовища та рекреаційної інфраструктури.
2	Дмитрук О.Ю.	Форма активного відпочинку з екологічно значущим наповненням – особливий інтегруючий напрямок рекреаційної діяльності людей, що будують свої взаємовідносини з природою та іншими людьми на основі взаємної вигоди, взаємоповаги та взаєморозуміння. Туристи отримують від такого спілкування з природою певний фізичний, психологічний, інтелектуальний та емоційний запас міцності та здоров'я, а природа при цьому зазнає мінімальних оборотних впливів і втрат, місцеві мешканці отримують соціальні та економічні стимули до збереження природи та традиційного природокористування.
3	Кузик С.В.	Організація туризму на малозмінених людиною ландшафтах без заподіяння шкоди навколишньому середовищу, до яких належать території національних та ландшафтних парків, де здійснюються без шкоди екології тури в природу.
4	Любіцева О.О., Сташук К.	Напрямок туризму, що базується на максимізації використання природнорекреаційних благ та ресурсів і спрямований на еколого-просвітницьку рекреаційну діяльність.
5	Мальська М.П., Худо В.В.	Всі види туризму, які мінімально або взагалі не впливають на природне довкілля і забезпечують рівновагу між туристом, природою і господарською діяльністю. Такими екологічно безпечними видами в туризмі вважають пішохідні й велосипедні прогулянки дорогами, альпінізм, спостереження за природою, плавання на байдарках та каное, спортивна морська рибалка, лижні мандрівки в горах тощо.
6	Олійник Я.Б., Гетьман В.І.	Всі види та форми туризму, які розвиваються в межах національних природних парків.
7	Панченко Ю.В.	Широкий спектр подорожей від невеликих пізнавальних турів для школярів до регулярних туристичних програм по національних парках, заповідниках, місцях особливостей національної культури.

Нечіткість і багатозначність терміна «екологічний туризм» зумовлює його часте ототожнення з іншими, близькими за змістом, формами туристичної діяльності, зокрема із сільським зеленим туризмом, агротуризмом, біотуризмом, природним та пригодницьким туризмом. Хоча зазначені напрями мають спільні риси з екотуризмом, вони не можуть повною мірою вважатися його складовими, оскільки орієнтуються на інші цільові установки та не завжди відповідають базовим екологічним засадам цього виду туризму.

Ключові засади екологічного туризму спрямовані, з одного боку, на підвищення рівня соціально-економічного добробуту місцевого населення, а з іншого - на мінімізацію шкідливого впливу туристичної діяльності на природне середовище. Центральною ідеєю екотуризму є відповідальне використання та збереження природних ресурсів, залучених до туристичного обігу, що знаходить відображення у його цілях, завданнях і функціональних напрямках реалізації [41, с. 57].

У світовій практиці екологічний туризм інтерпретується неоднаково, що зумовило формування двох основних концептуальних моделей його розвитку - західноєвропейської та австралійської.

Західноєвропейський підхід характерний для таких країн, як Італія, Іспанія, Франція та Німеччина, де туристична політика орієнтована насамперед на створення комфортних умов перебування людини. Однак реалізація цієї моделі призвела до інтенсивної урбанізації туристичних територій, трансформації природних ландшафтів, погіршення якості атмосферного повітря та водних ресурсів, що в підсумку спричинило порушення екологічної рівноваги як у межах регіонів загалом, так і на територіях національних парків зокрема.

Австралійська модель, поширена насамперед в Австралії та Сполучених Штатах Америки, ґрунтується на принципово іншій концепції. Її основою є ідеї, сформульовані природоохоронними організаціями, які акцентують увагу на пізнавальному аспекті подорожей, глибокому ознайомленні туристів із природними особливостями територій та формуванні екологічно відповідального ставлення до довкілля.

Важливим етапом у формуванні єдиного підходу до розуміння екотуризму стало проведення у травні 2002 року в Квебеку Всесвітнього екотуристського саміту, за результатами якого було ухвалено декларацію з рекомендаціями щодо розвитку цього напрямку в різних країнах світу. У межах саміту було досягнуто узгодженого бачення сутності екологічного туризму. Прийнятий документ засвідчив, що екотуризм охоплює виключно ті види туристичної діяльності, які орієнтовані на охорону навколишнього середовища, повагу до місцевих і корінних спільнот, а також на культурну та природоохоронну просвітницьку роботу серед туристів.

Екологічний туризм у парадигмі сталого розвитку орієнтується на зважене використання природного потенціалу, його відновлення та довготривале збереження екосистем. Такий підхід обумовлює певні обмеження щодо залучення до екотуристичної діяльності окремих видів природно-господарського використання територій, зокрема мисливства, промислового рибальства, а також масового збору грибів і ягід з комерційною метою. Неконтрольоване вилучення природних ресурсів у подібних формах здатне призводити до деградації ландшафтів і порушення екологічної рівноваги [40, с. 17].

Аналіз наукових джерел із проблематики екологічного туризму дає змогу систематизувати наявні теоретичні напрацювання, виокремити ключові елементи та визначальні риси, які можуть бути використані як концептуальна основа для розкриття змісту цього виду туристичної діяльності (рис. 1). У процесі формування узагальненого підходу до тлумачення сутності екотуризму застосовано методичні положення, запропоновані Л. М. Черчик.

Однією з провідних мотивацій екотуристичних мандрівок є потреба людини у безпосередньому контакті з природним середовищем. Саме цим пояснюється поява та поширення низки споріднених за змістом термінів, таких як природоорієнтований туризм, зелений туризм, м'який туризм або «природний туризм із мінімальним впливом на довкілля». Водночас у сучасному суспільстві спостерігається трансформація споживчих моделей: туристичні подорожі дедалі рідше сприймаються як елемент розкоші й усе частіше - як невід'ємна складова

якості життя. У зв'язку з цим у багатьох європейських державах утвердилося поняття «права на туризм», що знайшло офіційне закріплення в Глобальному етичному кодексі туризму, схваленому Генеральною асамблеєю Всесвітньої туристичної організації у 1999 році в Чилі.

Рис. 1.1. Складники визначення сутності екологічного туризму

Джерело: [23]

На сучасному етапі розвитку туристичної сфери екологічний туризм як напрям підприємницької діяльності все частіше розглядається крізь призму соціально відповідального бізнесу та функціонує в межах концепції відповідального туризму. Усвідомлення комплексного характеру рекреаційно-туристичного використання територій національних природних парків значною мірою відображає рівень їх суспільної та природної цінності. Водночас це усвідомлення визначає місце таких територій у формуванні екологічної культури та соціальної свідомості населення, у стимулюванні розвитку регіональної й національної економіки, а також створює передумови для системного визначення

цілей екологічного туризму. У межах дослідження ці цілі формулюються з урахуванням кількох концептуальних підходів, а саме соціального, територіального, екологічного, правового та управлінського.

Соціальний аспект екологічного туризму проявляється через реалізацію ним суспільно значущих функцій, центральною з яких є задоволення рекреаційних і пізнавальних потреб туристів. У межах цього підходу важливим є виокремлення основних цільових аудиторій екотуристів. Аналіз попиту на конкретні види туристичних послуг дає змогу обґрунтовано формувати та розвивати відповідну інфраструктуру екологічного туризму.

Територіальний підхід акцентує увагу на просторових межах і особливостях розміщення екотуристичної діяльності. У межах проведеного дослідження екологічний туризм розглядається як такий, що функціонує переважно на ландшафтах, які зазнали мінімального антропогенного впливу. З огляду на те, що значна частина таких територій має природоохоронний статус, об'єктом дослідження є процеси розвитку екологічного туризму саме в межах заповідних територій, передусім національних природних парків [24, с. 55].

Екологічний підхід займає ключове місце, оскільки базується на взаємозв'язку людини з природним середовищем. Його зміст розкривається через виконання природоохоронної функції екотуризму із застосуванням спеціалізованих методичних інструментів, що дають змогу регулювати рекреаційне навантаження на охоронювані території відповідно до їх рекреаційної місткості та рівня стійкості природних ландшафтів.

Правовий підхід передбачає наявність та дотримання нормативно-правових засад організації й розвитку екологічного туризму в межах природоохоронних територій, що забезпечує законність, регламентованість і контрольованість туристичної діяльності в екологічно чутливих просторах.

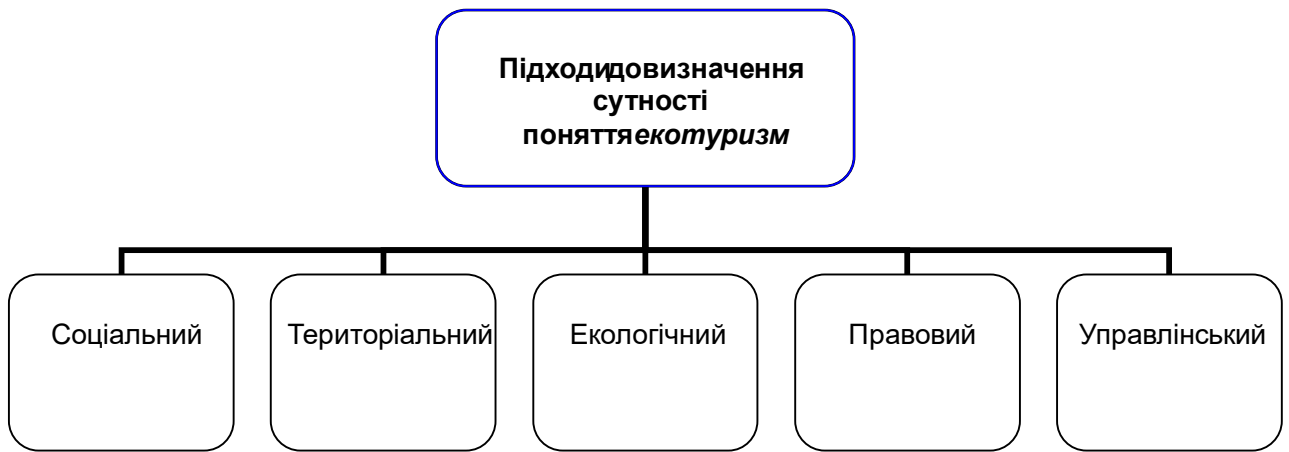

Рис. 1.2. Підходи до визначення сутності поняття «екологічний туризм»
Джерело: [45]

Управлінський вимір екологічного туризму характеризується поєднанням економічної доцільності з реалізацією цілеспрямованих природоохоронних дій. Отримання фінансового результату в цій сфері нерозривно пов'язане з необхідністю збереження цінних і унікальних природних ландшафтів, що становлять основу екотуристичної привабливості територій. Саме тому система менеджменту в екологічному туризмі покликана забезпечити баланс між ринковими механізмами, орієнтованими на прибуток, і потребою мінімізувати негативний вплив туристичної діяльності на довкілля.

Складність і багатовимірність екологічного туризму проявляється через сукупність принципів рекреаційно-туристичного освоєння територій національних природних парків. До ключових серед них, на нашу думку, належать такі [31, с. 97].

По-перше, принцип управління попитом, що зумовлений постійним зростанням інтересу до відпочинку в межах природоохоронних територій. Обсяги туристичних потоків при цьому не є сталими та залежать від низки чинників, зокрема рівня привабливості природних ландшафтів, якості сервісу, сезонності, туристичних трендів і фінансових можливостей відвідувачів.

По-друге, принцип раціонального використання природних ресурсів, який передбачає таку форму суспільного освоєння охоронюваних ландшафтів, за якої

зберігається їхня здатність до самовідновлення та відтворення, тобто повернення до стану, максимально наближеного за функціональними параметрами до первісного [10, с. 62].

По-третє, принцип збалансованого природокористування, відповідно до якого формування туристично-рекреаційного продукту на заповідних територіях має здійснюватися з урахуванням допустимої місткості ландшафтів і рівня їхньої стійкості до антропогенних навантажень.

По-четверте, комплексно-регіональний принцип, що забезпечує розвиток природоохоронних територій на засадах просторової взаємопов'язаності екотуристичного потенціалу та конкретного регіону. Такий підхід зумовлює унікальні риси кожної території й формує її як цілісну систему, що має важливе теоретичне та прикладне значення.

По-п'яте, принцип резервації, який полягає у створенні нових заповідних об'єктів, еталонних та унікальних природних систем з метою їх збереження та подальшого використання в екологічно безпечних формах [10].

У межах теоретико-методологічного осмислення сутності екологічного туризму доцільно виокремити три його базові функції: природоохоронну, економічну та соціальну. Природоохоронна функція спрямована на запобігання руйнуванню й деградації природних комплексів національних природних парків. Економічна функція проявляється у стимулюванні розвитку виробничої та туристичної інфраструктури, створенні нових робочих місць і наповненні місцевих бюджетів. Соціальна функція полягає у задоволенні різноманітних рекреаційних потреб туристів шляхом пропозиції різних форм і видів відпочинку.

Опрацювання та узагальнення наукових публікацій з проблематики екологічного туризму дає підстави зробити висновок, що для коректного розкриття його змісту доцільно враховувати низку базових критеріїв, які виступають визначальними ознаками інтерпретації цього поняття. Зокрема, йдеться про такі критерії.

Перший - організаційний, який передбачає узгодження туристичного попиту з допустимим рівнем рекреаційного навантаження та місткістю природних ландшафтів у межах територій із природоохоронним статусом.

Другий - відновлювальний, або лікувально-профілактичний, що орієнтований на відтворення фізичних і психоемоційних ресурсів людини, зміцнення здоров'я та загальне оздоровлення туристів [14, с. 80].

Третій - пізнавальний, пов'язаний із можливістю глибшого пізнання природного середовища, формування нових знань про унікальні властивості та цінність конкретних ландшафтів.

Четвертий - екологічний, сутність якого полягає в мінімізації антропогенного впливу на природні комплекси шляхом дотримання екологічних стандартів, норм і технологій під час реалізації екотуристичних маршрутів та програм.

П'ятий - економічний, що відображає потенціал екологічного туризму як чинника регіонального розвитку, підвищення рівня життя населення та економічної активності територій.

Аналіз наукових джерел, у яких здійснюється осмислення поняття екологічного туризму, дав змогу виокремити саме ті критерії, які найбільш системно повторюються та відповідають обраному нами дослідницькому підходу. На основі їх синтезу екотуризм можна визначити як різновид туристичної діяльності, що формується відповідно до попиту відвідувачів із урахуванням екологічної стійкості та рекреаційної місткості природних ландшафтів, функціонує переважно на територіях, які зазнали незначного господарського впливу, зокрема в межах природоохоронних об'єктів, і реалізується за умов суворого дотримання природоохоронних вимог під час організації екологічних турів і програм. Його ключовими функціями є задоволення рекреаційних потреб туристів, стимулювання розвитку інфраструктури, створення нових робочих місць, наповнення місцевих бюджетів, збереження цінних природних комплексів та поширення екологічних знань серед населення [41, с. 66].

На наш погляд, екологічна складова, яка передбачає відповідальне ставлення до середовища здійснення туристичної діяльності та недопущення його руйнування, має бути притаманною будь-якому виду туризму. Водночас у межах використання природоохоронних ландшафтів цей компонент набуває особливої ваги, оскільки такі території характеризуються специфічним режимом охорони та обмеженнями у використанні. Саме тому екологічний туризм доцільно розглядати як діяльність, що розвивається на територіях національних природних парків і реалізується лише в чітко визначених просторових межах та обсягах, які забезпечують збереження об'єктів, взятих під охорону.

1.2 Світовий та вітчизняний досвід розвитку екологічного туризму та роль туристичних операторів у його впровадженні

У глобальному масштабі екологічний туризм протягом останніх десятиріч демонструє динамічне зростання, що сприяло стабільному функціонуванню туристичної індустрії та її довгостроковому стратегічному поступу навіть в умовах економічної нестабільності, фінансових потрясінь і посилення ризиків зовнішнього середовища. Саме здатність цього сегмента адаптуватися до кризових викликів зробила його одним із найбільш перспективних напрямів сучасного туризму.

Підходи держав до формування та реалізації політики у сфері екологічного туризму істотно різняться залежно від національних пріоритетів і моделей управління. Так, у Канаді, Белізі та Фінляндії на рівні державного управління функціонують спеціалізовані структурні підрозділи або дорадчі органи з питань екологічного туризму, що діють при профільних міністерствах. Уряди Коста-Ріки, Намібії та Австралії визначили екотуризм одним із ключових напрямів національного розвитку. У Німеччині та Туреччині його підтримка здійснюється шляхом значного бюджетного фінансування, тоді як у Сполучених Штатах Америки створено спеціальні державні інституції - Агентство з охорони навколишнього природного середовища та Службу риби й дикої природи,

діяльність яких спрямована на захист природних ресурсів і впровадження програм екологічного туризму [36, с. 50].

З урахуванням геополітичних умов і внутрішніх стратегій розвитку, державні позиції щодо стимулювання екологічного туризму суттєво відрізняються. Водночас варто наголосити, що екотуризм органічно інтегрований у систему природоохоронної діяльності конкретних територій. Природоохоронні об'єкти виступають осередками туристичної привабливості, тоді як функцією туристичної сфери є організація якісного, безпечного та доступного обслуговування відвідувачів без шкоди для довкілля.

Однією з перших країн, що почала розглядати екологічний туризм як концептуальну основу державних програм розвитку, стала Болгарія. Як і будь-яке стратегічне рішення, такий підхід має як позитивні, так і потенційно проблемні наслідки, які проявляються в процесі його практичної реалізації. Сьогодні ця модель активно досліджується науковцями, оскільки надзвичайно важливим є об'єктивне визначення рівня стійкості екосистем до туристичного навантаження, встановлення гранично допустимих обсягів відвідування та прогнозування економічної ефективності відповідної діяльності. Водночас адаптація болгарського досвіду до національних умов може суттєво підвищити результативність стратегічного планування у сфері екологічного туризму. Узагальнення й використання зарубіжних напрацювань як в екологічному, так і в економічному вимірах створює передумови для формування збалансованої моделі розвитку екологічного туризму в Україні та посилення системи охорони навколишнього природного середовища [22, с. 76].

Рекреаційна діяльність у різних формах у багатьох державах розглядається як складова екологічної політики та підтримується на державному рівні. Так, у Республіці Молдова екологічний туризм було офіційно віднесено до пріоритетних напрямів економічної активності в межах Державної програми підтримки підприємництва та малого бізнесу. Фактично це означало, що держава спрямувала зусилля на стимулювання розвитку екотуризму шляхом заохочення малих виробників і підприємців до організації рекреаційних послуг, реалізації

цілеспрямованої фінансово-кредитної політики у туристичній галузі, а також через удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази, що регламентує взаємодію туризму з аграрним сектором, промисловістю та транспортною інфраструктурою [18, с. 54].

Показовим є і досвід Сполучених Штатів Америки, які не лише входять до числа світових лідерів за обсягами прийому та відправлення екотуристів, але й мають одну з найрозвиненіших систем внутрішнього екологічно орієнтованого туризму. Системна увага до проблем екотуризму сприяла поступовому зменшенню кількості закордонних туристичних поїздок громадян та, відповідно, зростанню внутрішнього туристичного потоку. У межах природоорієнтованого туризму мешканці США надають перевагу відвідуванню заповідних об'єктів, насамперед національних парків та інших охоронних територій. За інформацією Служби риби та дикої природи США, в останні роки спостерігається помітне зростання популярності такого напрямку екотуризму, як спостереження за тваринним світом [11, с. 12].

У Канаді подорожі до природних територій формують близько чверті загального обсягу внутрішнього екологічного туризму. Сприятливими чинниками розвитку цієї сфери є низька густина населення та значні площі малозаселених або незаселених територій, придатних для екотуристичного використання. Водночас у країнах Центральної Америки за останні п'ятдесят років кількість національних парків і заповідних територій зросла майже у вісім разів.

На просторі від Мексики до Панами туристам доступно понад 350 об'єктів природоохоронного фонду. Особливо показовою є Коста-Ріка, де національні парки та заповідники займають близько 27% площі держави, а надходження від екологічного туризму становлять одну з найбільших і найстабільніших статей державного бюджету.

Європа також активно залучена до процесів розвитку екологічного туризму, хоча природне середовище континенту зазнало значного трансформування внаслідок тривалої та інтенсивної антропогенної діяльності.

Висока густота населення й високий рівень господарського освоєння територій зумовили суттєві зміни природних ландшафтів. Водночас навіть за таких умов у межах Європи збереглися окремі простори, які майже не були порушені діяльністю людини. Як правило, ці території вирізняються складністю господарського використання або обмеженістю природних ресурсів. До них належать гірські райони Центральної Європи, тундрові простори Скандинавського півострова, посушливі зони Іспанії, а також лісові масиви Польщі. Найбільш значні площі відносно недоторканої природи зосереджені у північній частині континенту, зокрема в Ісландії, Фінляндії та Норвегії. Окремої уваги заслуговують Західно-Естонський архіпелаг, гірські райони Шотландії та інші локації з низьким рівнем антропогенного впливу.

Обмеженість природних ресурсів у поєднанні з високою щільністю населення та значним рівнем добробуту зумовлює те, що саме європейські країни формують вагомую частку світового попиту на екологічний туризм. Натомість регіони Африки та Азії, які характеризуються великими площами малопорушених територій, переважно виступають як постачальники екотуристичних продуктів і напрямів [35, с. 80].

Африканський континент справедливо вважається одним із найбільш перспективних для розвитку екологічного туризму. Тут туристам доступні різноманітні природні ландшафти - від пустельних просторів до вологих тропічних лісів, а також надзвичайно багатий рослинний і тваринний світ. Крім того, важливою складовою привабливості Африки є збереження традиційного укладу життя, звичаїв і культурної спадщини багатьох корінних племен.

Другу позицію за рівнем екотуристичної пропозиції посідає Азія. Значні територіальні масштаби цього регіону сприяли формуванню та паралельному розвитку різноманітних культур і природних комплексів, що підвищує його привабливість для екологічно орієнтованих подорожей. Серед найбільш популярних напрямів екотуризму в Азії нині виокремлюють Гімалаї, Непал і Тибет, окремі регіони Західного Китаю, Монголію, Японські Альпи, Таїланд та низку інших країн і територій.

Узагальнення світового досвіду реалізації програм і проєктів у сфері екологічного туризму дає змогу виявити низку проблемних аспектів, що стримують розвиток цього специфічного виду туристичної діяльності. Водночас такий аналіз створює підґрунтя для формування стратегічних орієнтирів і напрямів забезпечення збалансованого розвитку екологічного туризму на рекреаційних територіях України.

Таблиця 1.2.

Проблеми і напрями стратегічного розвитку екологічного туризму на рекреаційних територіях

Проблеми	Напрями розвитку
1. Відсутність стратегічного планування розвитку екологічного туризму	<ul style="list-style-type: none"> – активізація міжнародного співробітництва на основі застосування транскордонних методів для збалансованого управління екосистемами з можливістю спрощення візового режиму; – фінансування за допомогою залучення відповідних фондів та інших джерел, залучених до управління екологічним туризмом; – формування стратегії розвитку екологічного туризму на засадах збалансованого розвитку у розрізі напрямів державної політики з урахуванням соціо-еколого-економічних чинників впливу
2. Недосконалість обліку та розподілу економічного і соціального ефектів від екотуристичної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> – реалізація екотуристичних проєктів та ініціатив на некомерційних засадах; – орієнтація та розвиток сфери екологічного туризму в напрямі збалансування інтересів із суміжними галузями (зокрема, видобуток корисних копалин, лісозаготівля, сільське господарство тощо)
3. Відсутність інструментів, що гарантують участь місцевих жителів в управлінні розвитком екологічного туризму	<ul style="list-style-type: none"> – розробка та удосконалення інструментарію забезпечення управлінської діяльності на основі врахування участі в ній населення, яке проживає на території надання екотуристичних послуг, дотримуючись принципів підвищення рівня життя; – забезпечення низки робочих місць та удосконалення інфраструктурної складової
4. Недосконалість систем сертифікації і контролю якості екотуристичних послуг	<ul style="list-style-type: none"> – формування ефективної системи стандартизації та сертифікації у сфері надання екотуристичних послуг на основі врахування національних особливостей соціально-економічного розвитку регіонів; – вдосконалення, систематизація екотуристичних послуг та імплементація світових норм та критеріїв до вітчизняних у сфері їх надання з метою усунення невідповідностей і дезінформованості споживачів

Продовження таблиці 1.2

5. Негативний екодеструктивний вплив туристичної діяльності на екосистеми	<ul style="list-style-type: none"> – раціональне планування та управління екотуристичною діяльністю; регулювання екотуристичної діяльності на основі врахування фінансового та інфраструктурного інструментарію; – формування та розвиток екологічно безпечної транспортної мережі; удосконалення механізмів стимулювання природоохоронної діяльності
6. Недостатня розвиненість інформаційного середовища	– формування та розвиток системи інформаційного забезпечення з фінансування, організації та управління у сфері надання екотуристичних послуг

Джерело: [30]

Незалежно від географічного розташування чи континентальної належності, екологічний туризм посідає важливе місце в системі сталого розвитку територій і розглядається як дієвий механізм реалізації державної політики у рекреаційній сфері. Водночас він виступає інструментом стимулювання соціально-економічного зростання як на рівні окремих регіонів, так і в межах національних економік загалом [42, с. 66].

Історично найбільший попит на екологічно орієнтовані подорожі сформувався в державах із високими показниками рівня життя населення, передусім у країнах Північної Америки та Західної Європи. Натомість основними постачальниками екотуристичних напрямів і продуктів є країни з відносно нижчим рівнем індустріального та технологічного розвитку, що сприяло збереженню значних площ природних територій. До цієї групи належать держави Африки, Азії, Австралії та Південної Америки. Сучасні тенденції свідчать про збереження такого просторового розподілу попиту і пропозиції, і, за оцінками дослідників, подібна структура ринку екологічного туризму залишатиметься стабільною й у найближчій перспективі.

Загострення глобальних екологічних проблем посилює суспільну увагу до питань охорони довкілля, що, своєю чергою, стимулює зростання інтересу до екологічного туризму. Це зумовлює активніше включення його принципів і механізмів до стратегічних програм розвитку територій і держав. Для України,

яка має значний природно-ресурсний потенціал і великі площі цінних природних ландшафтів, актуальним завданням є формування сучасної та ефективної нормативно-правової бази, здатної забезпечити поступальний розвиток національного екологічного туризму [30 с, .76].

Мережа екологічної інформації та спостережень (Eionet) опублікувала зведені статистичні матеріали, що стосуються стану та масштабів природоохоронних територій у країнах Європи. Згідно з оновленими даними, у межах 52 держав Західної Європи налічується понад 120 тис. об'єктів природоохоронного фонду різного статусу й призначення, сукупна площа яких охоплює близько п'ятої частини загальної території континенту - орієнтовно 21 %.

Зазначені природоохоронні території репрезентують 11 біогеографічних регіонів, що охоплюють надзвичайно широкий спектр природних умов - від арктичних пустель і північних хвойних лісів до напівпосушливих степових ландшафтів. Їхні просторові параметри є вкрай неоднорідними: поряд із невеликими локальними об'єктами існують масштабні території, площа яких перевищує 97 млн гектарів, як, зокрема, у Гренландії [5, с. 87].

Найбільша кількість заповідних і охоронюваних об'єктів різних категорій зосереджена в таких європейських державах, як Німеччина, Велика Британія, Австрія, Іспанія, Італія, Швеція, Швейцарія, Норвегія, Польща, Франція, Фінляндія, Нідерланди та Данія. Паралельно з розширенням природоохоронної мережі фіксується зростання зацікавленості екологічним туризмом: серед найбільш відвідуваних екотуристичних локацій Європи виокремлено 49 природоохоронних територій, що розташовані переважно в Німеччині, Великій Британії, Австрії, Фінляндії, Швеції та Норвегії.

Наведені показники переконливо свідчать про активне поширення екологічного туризму в країнах Західної Європи та трансформацію природоохоронних територій у важливі туристичні осередки. Вони виконують не лише функцію збереження природної спадщини, а й стають конкурентоспроможними туристичними дестинаціями. Практика європейських

країн-лідерів демонструє реальну можливість поєднання завдань охорони біорізноманіття з розвитком туристичної інфраструктури, що відповідає засадам сталого розвитку та водночас забезпечує відчутний соціально-економічний ефект для регіонів [29 ,с .66].

У таблиці 1.3 наведено приклади окремих природоохоронних територій, які користуються найвищою популярністю серед екотуристів у європейських країнах.

Таблиця 1.3

Рейтинг природоохоронних територій країн Західної Європи, що мають найбільше значення для розвитку та організації екологічного туризму

Країна	Назва природоохоронної території	Основні напрями екологічного туризму
Німеччина	Національний парк «Мюриц» (National Park Müritz)	Активно-рекреаційний (оздоровчий): пляжно-купальний відпочинок; водні прогулянки на каное; велосипедні маршрути; пішохідні походи. Науково-пізнавальний: фотосафарі; еколого-географічні тури для екопросвіти туристів. Пасивнорекреаційний: риболовля; збирання грибів.
Велика Британія	Національний парк «Йоркшир Дейлз» (Yorkshire Dales National Park)	Активно-рекреаційний (оздоровчий): пішохідні маршрути; залізничні тури; велосипедні та кінні прогулянки; сплави на байдарках і каное; каякінг; віндсерфінг; яхтинг; пляжний відпочинок. Науково-пізнавальний: історико-археологічні, екологокультурні та етнографічні тури; спостереження за флорою і фауною. Пасивнорекреаційний: гастрономічні тури.
Австрія	Національний парк «Гезойзе» (National Park Gesäuse)	Активно-рекреаційний (оздоровчий): пішохідні маршрути; скелелазіння; рафтинг; каньйонінг; сплави на каное та байдарках; кінні прогулянки; спелеотуризм; лижні походи; прогулянки на снігоступах; катання на санях. Науково-пізнавальний: спостереження за флорою і фауною; еколого-географічні тури. Пасивно-рекреаційний: риболовля; збирання грибів; кемпінг.
Фінляндія	Національний парк «Нууксіо» (Nuuksion kansallispuisto)	Активно-рекреаційний (оздоровчий): пішохідні маршрути; скелелазіння; льодолазіння; лижні походи; сплави на каное; катання на ковзанах; пляжний відпочинок; кінні та велосипедні прогулянки. Науково-пізнавальний: бердвотчинг (спостереження за птахами); спостереження за флорою і фауною; еколого-географічні та культурні тури. Пасивно-рекреаційний: риболовля; збирання ягід і грибів.

Продовження таблиці 1.3

Швеція	Національний парк «Абіско» (Abisko National Park)	Активно-рекреаційний (оздоровчий): пішохідні походи; прогулянки на снігоступах і снігоходах; катання на собачих упряжках; лижні маршрути. Науково-пізнавальний: спостереження за флорою і фауною; еколого-географічні та культурні тури.
Норвегія	Національний парк «Йотунхеймен» (Jotunheimen National Park)	Активно-рекреаційний (оздоровчий): пішохідні походи; альпінізм; рафтинг; велосипедні маршрути; прогулянки на снігоступах; лижні та сноуборд-маршрути; катання на собачих упряжках; кінні прогулянки; поїздки на санях. Науковопізнавальний: спостереження за флорою і фауною; еколого-географічні тури.

Джерело: [12]

Загалом на природоохоронних територіях країн Західної Європи сформувався доволі сталий набір пріоритетних форм екологічного туризму. Найбільшу частку становлять еколого-географічні та еколого-культурні маршрути, основним призначенням яких є екологічна просвіта й підвищення рівня обізнаності населення щодо питань охорони довкілля - на них припадає орієнтовно половина всіх екотуристичних пропозицій. Значне поширення мають також активні види пересування, зокрема пішохідні, велосипедні та лижні маршрути, частка яких сягає близько третини загального обсягу. Водні форми рекреації, такі як прогулянки на човнах, каное чи каяках, займають приблизно п'яту частину екотуристичного ринку. Окрему нішу посідає спостереження за птахами, а також кемпінг і любительська риболовля, які разом формують незначну, проте стабільну частку екологічного туризму.

Серед європейських держав особливої уваги заслуговує Німеччина, яка стала однією з перших країн континенту, де на загальнодержавному рівні було акцентовано значення охорони природи та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Формування екотуристичних практик у цій країні традиційно пов'язують із Королівським озером (Königssee), розташованим у межах національного парку «Берхтесгаден». Цей гірський водойм із винятково чистою водою та унікальними ландшафтами здавна приваблював мандрівників і нині залишається однією з найбільш відвідуваних природних пам'яток

Німеччини. Характерною особливістю організації туристичної діяльності на озері є використання електричних човнів, які майже не створюють шуму, що дає змогу зберігати природний спокій екосистем і мінімізувати негативний вплив на флору та фауну навіть за значної кількості відвідувачів [46 ,с. 57].

На сучасному етапі екологічний туризм у Німеччині поступово трансформується в одну з важливих складових національної економіки, органічно поєднуючи соціальні та економічні вигоди з принципами сталого розвитку. Показовим прикладом є ініціатива компанії Deutsche Bahn «Маршрут – природа», в межах якої на території 17 національних парків і заповідників прокладено спеціальні пішохідні та велосипедні маршрути для туристів.

Ще одним значущим кроком у напрямі інноваційного розвитку екотуризму стало запровадження туристичного бренду Viabono, створеного за участю Федерального відомства з охорони довкілля та профільного міністерства. Ця ініціатива об'єднує на добровільних засадах готелі, кемпінги, приватні апартаменти, заклади харчування та туристичні громади, діяльність яких спрямована на дотримання екологічних стандартів і збереження природних ресурсів.

У підсумку Німеччину можна віднести до небагатьох держав світу, де питання охорони довкілля, екологічної освіти та сталого туризму не обмежуються декларативними заявами, а реалізуються через системні програми й практичні механізми. Саме це робить її показовим прикладом успішного поєднання природоохоронних цілей із економічними інтересами туристичної галузі [56 ,с. 80].

Розвиток екологічного туризму в Австрії доцільно проілюструвати на прикладі національного парку «Гезойзе», який сьогодні є активним учасником міжнародних природоохоронних ініціатив і екологічних програм. Важливим напрямом його діяльності з позицій екотуризму виступає реалізація освітніх проєктів, орієнтованих на школярів і студентську молодь. Навчальні заходи організовуються безпосередньо в природному середовищі та передбачають безпосередню взаємодію учасників із фахівцями парку. При цьому широко

застосовуються інтерактивні та ігрові методики, що підвищують зацікавленість молоді й сприяють глибшому усвідомленню ідей охорони природи та ролі національних парків.

Показовою є освітня програма «Подорож у мікросвіт» (Journey into the Microcosm), у межах якої учасники мають змогу дослідити різноманіття водних і ґрунтових організмів під керівництвом досвідчених інструкторів, занурюючись у малопомітні, проте надзвичайно важливі компоненти екосистем.

Парк «Гезойзе» також відомий як центр активних форм відпочинку. Значну популярність тут має альпінізм, для якого облаштовано мережу маршрутів різного рівня складності, орієнтованих на фристайлові сходження. Лісові масиви займають понад половину території парку, що створює сприятливі умови для пішохідних мандрівок у середовищі з мінімальним антропогенним впливом. Додатково розвинена мережа велосипедних маршрутів, а річка Енс приваблює шанувальників водного туризму - сплавів на каное та байдарках. У зимовий сезон туристам доступні лижні маршрути, а також можливість проживання в традиційних альпійських хатинах [17, с. 30].

Не менш показовим є досвід Фінляндії, яка очолила рейтинг Глобального індексу подорожей дикою природою. У країні функціонують 17 природних резерватів і 39 національних парків, більшість з яких діють відповідно до принципів сталого розвитку. Серед найвідоміших природоохоронних об'єктів виокремлюють національні парки «Нууксіо», «Теййо», «Реповесі», а також парк імені Урхо Кекконена.

На території фінських заповідних зон створено розгалужену мережу пішохідних і велосипедних шляхів, протяжність яких може сягати десятків і навіть сотень кілометрів. У теплу пору року туристам пропонують регламентовану риболовлю та водні подорожі на веслових човнах і каное. Взимку популярними є лижні маршрути й прогулянки на снігоступах спеціально підготовленими трасами [58, с. 55].

Загалом приклади Австрії та Фінляндії ілюструють різні підходи до розвитку екологічного туризму - від акценту на освітніх програмах і активних

видах рекреації до комплексного впровадження принципів сталого природокористування на національному рівні. Це підтверджує, що екотуризм поступово переростає межі звичайного дозвілля, виконуючи важливу просвітницьку функцію та сприяючи збереженню біологічного різноманіття.

Окремої уваги заслуговує Швеція - перша держава Західної Європи, яка ще у 2002 році впровадила систему екологічної сертифікації Nature's Best. Сьогодні цей стандарт отримав міжнародне визнання та вважається одним із найавторитетніших прикладів практичної реалізації принципів сталого розвитку в екотуристичній галузі. Сертифікат Nature's Best слугує підтвердженням відповідності туристичних продуктів базовим вимогам екотуризму й водночас виконує функцію своєрідного знака якості, що засвідчує екологічну відповідальність туроператорів. Обираючи тури компанії, сертифікованих за цією системою, мандрівники можуть бути впевнені, що діяльність здійснюється згідно з чітким кодексом поведінки та передбачає реальний внесок у збереження довкілля в регіонах проведення подорожей [10 ,с.17].

З кожним роком туристична привабливість Швеції для прихильників екологічних подорожей зростає. Так, регіони Верmland і Westmanland популярні серед любителів риболовлі, пішохідних маршрутів, річкових сплавів і веломандрівок. У Лапландії особливо відомою є «Королівська стежка» завдовжки близько 425 км, яка приваблює туристів, зацікавлених у багатоденних піших походах. Крім того, у регіоні активно розвивається велотуризм, а взимку поширені лижні подорожі та екскурсії з використанням оленячих упряжок [48 ,с. 65].

Швеція характеризується однією з найбільш розгалужених і структурованих систем природоохоронних територій у Європі. У межах країни функціонують десятки національних парків, кілька тисяч заповідних зон, значна кількість охоронюваних лісових біотопів, а також понад сотню інших об'єктів, створених з метою збереження середовищ існування. Переважна більшість цих територій активно інтегрована в систему екологічного туризму та

використовується для організації природоорієнтованих рекреаційних заходів [51, с. 19].

Узагальнення досвіду Західної Європи дає підстави стверджувати, що модель розвитку екологічного туризму в цьому регіоні має значний потенціал і довгострокові перспективи. Такий висновок обумовлений низкою визначальних чинників. Насамперед ідеться про високу природну привабливість територій, яка формується завдяки різноманіттю кліматичних умов, складному та контрастному рельєфу, наявності численних водних об'єктів і розташуванню країн у різних природних зонах. Усе це забезпечує багатство флори й фауни та створює сприятливі умови для розвитку екотуризму.

Не менш важливим є історико-культурний аспект. Тривалий і багатшаровий шлях розвитку європейських держав зумовив те, що значна частина природоохоронних територій поєднує у своїх межах цінні природні комплекси з об'єктами історичної та культурної спадщини. Така синергія істотно підвищує туристичну привабливість регіону та розширює спектр екотуристичних пропозицій.

Таким чином, Західна Європа демонструє приклад цілісного й збалансованого підходу до розвитку екологічного туризму, у межах якого поєднуються завдання збереження природного середовища, охорони культурної спадщини та стійкого розвитку туристичної індустрії.

Звертаючись до аналізу Північної Америки, слід зазначити, що відповідно до туристсько-рекреаційного районування, запропонованого Benidickson J., ключову роль у туристичному просторі континенту відіграють насамперед Сполучені Штати Америки та Канада, тоді як інші країни мають значно менше значення з погляду розвитку туризму [10]. Високий рівень туристичної активності в цих державах зумовлений поєднанням сприятливих природних умов (особливо в США), потужного рекреаційного потенціалу, динамічного економічного розвитку та відносно високих доходів населення.

У США та Канаді сформовано широку мережу рекреаційних територій, однак визначальну роль у розвитку екологічного туризму відіграють саме

природоохоронні об'єкти різних категорій. До них належать національні парки, спеціалізовані природні парки, рекреаційні зони різного адміністративного підпорядкування, заповідники, а також національні морські узбережжя [24, с. 77].

Більшість зазначених територій мають світову популярність і приваблюють не лише місцевих жителів, а й туристів із різних країн. Це пояснюється поєднанням унікальних природних ландшафтів, різноманіття рельєфних форм, добре збереженого біорізноманіття та високого рівня розвитку туристичної інфраструктури, що забезпечує комфортні умови перебування відвідувачів.

Таблиця 1.4.

Рейтинг найбільш значущих природоохоронних територій США та Канади

Країна	Назва природоохоронної території	Основні напрями екологічного туризму
США	Національний парк «Йеллоустоун» (Yellowstone National Park)	Активно-рекреаційний (оздоровчий): пішохідні маршрути; лижні прогулянки; подорожі на снігоступах; катання на снігоходах; водні прогулянки на безмоторних човнах; велосипедні маршрути; кінні прогулянки. Науково-пізнавальний: спостереження за флорою і фауною; фотосафарі; еколого-географічні тури. Пасивно-рекреаційний: риболовля; кемпінг.
	Природний резерват «Арбор Хіллз» (Arbor Hills Nature Preserve)	Активно-рекреаційний (оздоровчий): пішохідні маршрути; велосипедні прогулянки; водні прогулянки на безмоторних човнах. Науково-пізнавальний: бердвотчинг; спостереження за флорою і фауною; еколого-географічні тури. Пасивно-рекреаційний: кемпінг.
Канада	Національний парк «РайдінгМаунтін» (Riding Mountain National Park)	Активно-рекреаційний (оздоровчий): пішохідні маршрути; велосипедні прогулянки; кінні прогулянки; лижні подорожі; прогулянки на снігоступах; катання на снігоходах. Науково-пізнавальний: спостереження за флорою і фауною; еколого-географічні тури; екологоетнографічні та культурні подорожі. Пасивно-рекреаційний: кемпінг; риболовля.
	Природний резерват «Лорантиди» (Laurentides Wildlife Reserve)	Активно-рекреаційний (оздоровчий): пішохідні маршрути; лижні прогулянки; кінні подорожі; рафтинг; велосипедні тури. Науково-пізнавальний: спостереження за флорою і фауною; еколого-географічні тури; гідрологічні маршрути. Пасивно-рекреаційний: кемпінг; риболовля.

Джерело: [24]

Станом на сьогодні у Сполучених Штатах Америки сформована одна з найбільших у світі систем природоохоронних територій, що охоплює близько 1,5 тис. об'єктів загальною площею понад 104 млн гектарів. У її структурі важливу роль відіграють різні категорії заповідних зон, зокрема кілька сотень природних резерватів, десятки пам'яток природи, сотні заповідників і майже дві сотні національних парків. Саме мережа національних парків є фундаментом розвитку екологічного туризму в США та водночас ключовим механізмом збереження природної й культурної спадщини країни [8; 10; 11; 13]. Практично всі типи охоронюваних територій активно інтегрують екотуристичні підходи й користуються стабільно високим інтересом з боку відвідувачів.

Показовим прикладом є Йеллоустоунський національний парк, який вважають першим національним парком у світовій історії. Заснований у 1872 році, він став не лише знаковим об'єктом природоохоронної діяльності, а й символом формування глобальної моделі організації заповідних територій та розвитку екологічного туризму [36, с. 69].

Канада, своєю чергою, належить до найбільших за площею держав світу й вирізняється значним рекреаційним потенціалом, який і досі залишається освоєним лише частково. Великі простори країни зберегли природний стан, за винятком регіонів із високою щільністю населення, зокрема Приозерного краю. При цьому частка природоохоронних територій у Канаді сягає близько 40 % загальної площі держави, що свідчить про масштабність і системність екологічної політики у сфері збереження довкілля [.

Висока привабливість США та Канади для розвитку екологічного туризму визначається сукупністю чинників. Насамперед це наявність величезних територій із різноманітними та унікальними ландшафтами, значна частина яких зберегла природну цілісність. Важливу роль відіграє також розвинена мережа охоронюваних об'єктів, що включає природні комплекси, історико-культурні пам'ятки, території зі статусом об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, морські заповідні зони, репрезентативні екосистеми та біосферні резервати.

У переліку найбільш відвідуваних природоохоронних територій США та Канади провідні позиції займають 22 об'єкти, які користуються особливою популярністю серед екотуристів [24 ,с. 84].

Практика розвитку екологічного туризму в обох країнах зосереджена переважно навколо кількох основних напрямів діяльності. До них належать спостереження за природними й культурними об'єктами, зокрема айсбергами, північним сьйвом, унікальними видами флори та фауни, а також традиційним середовищем проживання корінних народів; фототуризм. Широко поширені пішохідні та гірські маршрути, скелелазіння, велосипедні подорожі й наземні сафари. Значну частку становлять водні види туризму - сплави на каное, морський і річковий каякінг, рафтинг, вітрильний спорт, дайвінг, експедиційні круїзи вздовж узбережжя, а також спортивна й аматорська риболовля. У зимовий період популярності набувають лижні маршрути, подорожі в собачих упряжках, прогулянки на снігоступах, льодолазіння та зимові походи [2; 9].

Отже, досвід США та Канади переконливо демонструє можливість ефективного поєднання природоохоронної діяльності з динамічним розвитком екологічного туризму, у результаті чого природні ресурси перетворюються на потужний чинник сталого соціально-економічного розвитку та зростання міжнародної туристичної привабливості.

Екологічний туризм у межах природоохоронних територій на сучасному етапі демонструє активну динаміку зростання майже в усіх частинах світу. Порівняльний аналіз підходів, що склалися в Європі та Північній Америці, свідчить про наявність суттєвих відмінностей між цими моделями, зокрема за ступенем сформованості, домінантними видами туристичної діяльності та цільовою спрямованістю екологічних подорожей.

Північноамериканський підхід до розвитку екотуризму бере початок із організації подорожей до малопорушених і практично незайманих природних територій. Ця орієнтація зберігається й сьогодні: найбільшу частку екотуристичних потоків становлять рекреаційно-оздоровчі поїздки, які

охоплюють орієнтовно 60 % усіх екологічних турів, тоді як науково-пізнавальні маршрути формують близько 40 % загального обсягу екотуризму.

На відміну від цього, європейська модель екологічного туризму формувалася в інших умовах. На початковому етапі її реалізація відбувалася переважно в межах культурно трансформованих ландшафтів і була спрямована на їх збереження та підтримку, що відповідало ідеї так званого «м'якого туризму». У сучасних умовах європейський екотуризм орієнтований насамперед на охорону природної та культурної спадщини, а також на розвиток екологічної освіти й просвітницької діяльності серед населення та туристів. Саме з цієї причини більшість відвідувань природоохоронних територій у Європі мають науково-пізнавальний характер і перевищують 60 % від загальної кількості екологічних подорожей.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що саме Європа й Північна Америка залишаються найбільш перспективними макрорегіонами для подальшого розвитку екологічного туризму. Значущість цього напрямку повинна усвідомлюватися не лише науковою спільнотою, а й органами державної влади та місцевого самоврядування [35, с. 55].

Стратегічно вивірені й професійно впроваджені програми розвитку екологічного туризму на територіях природоохоронного фонду здатні забезпечити низку позитивних ефектів, зокрема залучення іноземних туристів, пом'якшення соціально-економічних проблем регіонів, а також збереження унікальних природних комплексів і культурної спадщини держав.

Отже, екологічний туризм слід розглядати як важливий елемент моделі сталого розвитку, який поєднує економічні інтереси, охорону навколишнього середовища та формування високого рівня екологічної свідомості в суспільстві.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНОГО ОПЕРАТОРА «JOIN UP!» У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

2.1 Організаційно-економічна характеристика туристичного оператора «Join UP!»

Туристичний оператор «Join UP!» посідає провідні позиції на вітчизняному туристичному ринку та здійснює діяльність у сегментах виїзного, в'їзного й внутрішнього туризму. Підприємство розпочало свою роботу у 2001 році у формі туристичного агентства, а з 2010 року функціонує як повноцінний туроператор. Центральний офіс компанії розміщений у місті Києві за адресою: Харківське шосе, 201/203–2А [29 ,с. 15].

Узагальнену характеристику товариства з обмеженою відповідальністю «ДЖОІН АП!», зокрема відомості щодо його організаційно-правової форми, реєстраційних реквізитів, структури власності та контактних даних, доцільно представити у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

ТОВ «Join UP!»

Ознака	Характеристика
Повне найменування	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ДЖОІН АП!"
Скорочена назва	ТОВ "ДЖОІН АП!"
Назва англійською	LIMITED LIABILITY COMPANY JOIN UP! (JOIN UP! LLC)
Код ЄДРПОУ	38729427
Дата реєстрації	13.05.2013
Статус	Зареєстровано
Керівник	Сероухов Дмитро Геннадійович
Статутний капітал	72 671 000,00 грн
Організаційно-правова форма	Товариство з обмеженою відповідальністю
Основний КВЕД	79.12 - Діяльність туристичних операторів

Продовження таблиці 2.1

Місцезнаходження	Україна, м. Київ, вул. Харківське шосе, будинок -, літера ** А
Телефон	380 443 328 383
Уповноважені органи	Загальні збори учасників; Генеральний директор
Засновник	GLOBAL TRAVEL HOLDING LTD (Велика Британія, Bexley, Erith, Veridion Way)
Частка засновника	100% (72 671 000 грн)
Бенефіціари	Альба Олександр Юрійович - 50% (непрямий вирішальний вплив); Альба Юрій Іванович - 50% (непрямий вирішальний вплив)
Податковий номер платника ПДВ	387294226517 (чинний з 01.12.2015)
Раніше анульований ПДВ	387294226532 (анульовано 27.11.2014)
ДПС / облік	Дарницький район м. Києва; облік з 14.05.2013
Ліцензії	1 ліцензія
Торговельні марки	16 торгових марок (архівні)
Ознака неприбутковості	Відсутня реєстрація в Реєстрі неприбуткових установ
Участь у реєстрі великих платників	Не включено

Джерело: сформовано автором

Станом на сьогодні туроператор «Join UP!» належить до найбільших і найвпливовіших компаній туристичної галузі України. Підприємство сформувало широку регіональну мережу, до складу якої входить понад 100 туристичних агентств, розташованих більш ніж у 40 містах країни. Окрім внутрішнього ринку, компанія активно розвиває міжнародну присутність, маючи офіційні представництва в Молдові, Азербайджані, Латвії, Литві та Естонії [31, с. 67].

Ключовим напрямом діяльності «Join UP!» є формування та реалізація туристичних продуктів до найбільш затребуваних серед українських туристів закордонних destinations. Зокрема, компанія спеціалізується на організації подорожей до Єгипту, Туреччини, Іспанії, Об'єднаних Арабських Еміратів, Греції, Кіпру та Італії. Туроператор пропонує широкий спектр туристичних послуг, що включає пакетні тури, індивідуальні маршрути, а також організацію

чартерних авіаперевезень. Вагомою конкурентною перевагою компанії є наявність власного авіаперевізника SkyUp Airlines, що дозволяє оптимізувати транспортну складову турів, зменшувати витрати та підвищувати рівень сервісу для клієнтів.

З метою забезпечення належного рівня безпеки туристів під час подорожей «Join UP!» співпрацює з такими страховими компаніями, як «USI» та «Рідна». Наявність страхового супроводу дає змогу клієнтам безперешкодно користуватися туристичними продуктами компанії, отримуючи захист у разі виникнення різноманітних ризиків, зокрема скасування авіарейсів, відмови у візі, захворювання, нещасних випадків або інших непередбачуваних ситуацій. Страхові послуги можуть бути включені під час бронювання будь-якого туру як у центральному офісі, так і в мережі агентств туроператора [26 ,с. 77].

Крім того, «Join UP!» активно розвиває партнерські відносини з відомими українськими та міжнародними брендами, серед яких «Beyond», «Elle», «WOG», «Аптека доброго дня», «Епіцентр», «Фокстрот», телеканал «Інтер» та інші. Така співпраця сприяє зростанню впізнаваності бренду, зміцненню його репутації на ринку та розширенню цільової аудиторії.

Персонал компанії Join UP! характеризується високим рівнем професійної підготовки, зацікавленістю у результатах власної діяльності та здатністю до злагодженої командної роботи. У колективі підтримується сприятливий психологічний клімат, що позитивно впливає на ефективність виконання поставлених завдань.

Компанія систематично інвестує у розвиток людського капіталу, організовуючи програми підвищення кваліфікації для працівників за власний кошт. Партнерська мережа Join UP! постійно розширюється: щороку відкривається значна кількість нових франчайзингових туристичних агентств. Для забезпечення безперебійної діяльності у структурі підприємства функціонує низка спеціалізованих підрозділів, кожен із яких відповідає за окремі напрями туристичної діяльності та їх подальший розвиток [40 ,с .54].

Управлінська модель ТОВ Join UP! побудована за лінійно-функціональним принципом. За такої організації всі керівники структурних підрозділів безпосередньо підзвітні генеральному менеджеру, а співробітники виконують свої обов'язки в межах чітко визначених повноважень і підпорядковуються одному безпосередньому керівникові. Інформація про результати роботи передається по вертикалі управління - від виконавців до керівників відділів, а згодом до вищого керівництва.

Суттєвою перевагою цієї організаційної структури є чіткий розподіл функцій і відповідальності, що забезпечує стабільність управлінських процесів та концентрацію кожного працівника на виконанні визначеного кола завдань. Така модель сприяє оперативності ухвалення рішень і точності виконання робіт, що є особливо важливим для туристичної сфери, де швидкість реагування на запити клієнтів відіграє ключову роль у конкурентній боротьбі. У результаті лінійно-функціональна структура дозволяє компанії ефективно конкурувати з іншими учасниками ринку, забезпечуючи високу організованість і керованість бізнес-процесів. Кожен підрозділ при цьому виступає окремим функціональним елементом у формуванні та реалізації туристичного продукту.

Останніми роками Join UP! активно нарощує франчайзингову мережу. Участь у ній можуть брати товариства з обмеженою відповідальністю та приватні підприємства, які мають право здійснювати туристичну діяльність і укладати договори оренди офісних приміщень. Компанія пропонує прозорі та економічно обґрунтовані умови співпраці, а також постійний організаційний і консультаційний супровід. Партнерам надається доступ до корпоративного обладнання, фірмового оформлення, рекламної та сувенірної продукції. Для персоналу франчайзингових агентств передбачено регулярні навчальні заходи, спеціальні знижки та участь у навчальних турах.

Join UP! систематично аналізує нові туристичні напрями та безперервно вдосконалює якість наданих послуг. Компанія приділяє значну увагу інформаційній підтримці клієнтів, своєчасно інформуючи їх про актуальні

новини у сфері подорожей і гостинності, спеціальні пропозиції, акції та інші важливі події туристичного ринку [38, с. 66].

Менеджмент компанії приділяє особливу увагу забезпеченню високого рівня комфорту та безпеки клієнтів, у тому числі шляхом систематичного оновлення транспортних засобів у країнах перебування туристів. На сьогодні перевезення здійснюється сучасним автотранспортом, що відповідає вимогам безпеки та оснащений кліматичними системами і доступом до бездротового інтернету, що істотно підвищує якість обслуговування під час трансферів.

Join UP! обґрунтовано можна віднести до провідних компаній туристичної індустрії України. Оператор об'єднує розгалужену мережу, яка включає 19 власних агентств, понад 7 300 партнерських офісів і 121 франчайзингову структуру, розміщену в усіх великих містах країни, а також за її межами - зокрема в Молдові та Казахстані. До найбільш затребуваних туристичних напрямів, з якими працює компанія, належать Чорногорія, Єгипет, Туреччина та Об'єднані Арабські Емірати. Важливою конкурентною перевагою туроператора є наявність понад 20 власних чартерних програм, що реалізуються за участю дочірньої авіакомпанії SkyUp Airlines.

Рис. 2.1. Основні переваги туроператора Join UP!

Команда Join UP! безперервно працює над розширенням туристичної пропозиції, зосереджуючись на пошуку та запуску нових, нестандартних напрямів для подорожей. З цією метою компанія укладає ексклюзивні угоди з готельними комплексами та підприємствами сфери гостинності в різних країнах світу, що дозволяє формувати унікальні туристичні продукти та підвищувати їхню конкурентоспроможність [34, с. 66].

Водночас аналіз фінансових результатів діяльності туроператора Join UP! свідчить про негативну динаміку показників упродовж останніх років. Така ситуація зумовлена впливом зовнішніх кризових чинників, насамперед глобальною пандемією COVID-19, а також повномасштабною війною російської федерації проти України, що істотно ускладнили функціонування туристичної галузі загалом (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Аналіз фінансових результатів діяльності туроператора Join UP!

	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відносне відхилення, %
Дохід грн.	7 196 000	16 639 000	376 000	-97,7
Чистий прибуток грн.	-129 486 000	-233 341 000	-219 582 000	5,9
Активи грн.	1 057 187 000	1 542 795 000	1 321 877 000	-14,3
Зобов'язання грн.	1 339 953 000	2 059 071 000	2 057 735 000	-0,06
Середня зарплата до оподаткування грн.	12 110	32 948	39 806	20,8
Кількість працівників	179	176	114	-35,2
Дохід на працівника грн.	40 201	94 540	3 298	-96,5

Джерело: сформовано автором на основі відкритих даних (opendatabot.ua).

Таблиця 2.3

Квартальна звітність за три квартали 2025 р Join UP!

	2025 р.
Дохід грн.	27 594 000
Чистий прибуток грн.	-191 738 000
Активи грн.	1 312 261 000
Зобов'язання грн.	2 239 857 000
Кількість працівників грн.	27

Джерело: сформовано автором на основі відкритих даних (opendatabot.ua).

Таблиця 2.4

Показники фінансового стану туроператора Join UP!

Група	Показник	Значення
Показники оцінки стану основних засобів	Частка основних засобів в активах підприємства	0.07 %
Ліквідність	Коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності	0.64
Оцінка фінансової стійкості	Коефіцієнт фінансової залежності	-1.8
	Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	-2.8
	Поточна платоспроможність грн.	-2 057 564
Оцінка рентабельності	Рентабельність продукції	63896.15 %

Джерело: сформовано автором на основі відкритих даних (opendatabot.ua).

Отримані розрахункові дані свідчать про нестійку фінансово-економічну динаміку діяльності підприємства у досліджуваному періоді. Після суттєвого приросту доходу у 2023 році спостерігається помітне зниження у 2024 році, що відповідає скороченню. Така тенденція може бути пов'язана зі зміною структури туристичного продукту, відмовою від частини масових напрямів та переходом до більш спеціалізованих форматів подорожей, зокрема екологічних маршрутів.

Фінансовий результат протягом усього періоду залишається від'ємним, однак у 2024 році величина збитку зменшилась порівняно з попереднім роком, що свідчить про підвищення ефективності контролю витрат і часткову перебудову операційної моделі. Активи підприємства після розширення у 2023 році скоротилися, що узгоджується зі стратегією оптимізації ресурсної бази. Зобов'язання також зменшилися, але все ще перевищують обсяг активів, формуючи залежність від залучених коштів.

Кадрові показники демонструють скорочення чисельності персоналу при одночасному зростанні середньої заробітної плати. Це свідчить про структурну перебудову штату та концентрацію на більш кваліфікованих працівниках. Показник доходу на одного працівника знизився, що вказує на тимчасове падіння операційної продуктивності.

Таблиця 2.5

Бальна оцінка позицій компанії Join UP! серед головних конкурентів

Показники	Join UP!	Coral Travel	TPG
Характеристика сайту	5	4	4
Додаткові послуги	5	4	3
Асортимент турів	5	4	5
Представництво в соцмережах	5	3	4
Ціна	4	4	3
Рівень обслуговування	4	4	5
Якість обслуговування	4	4	5
Просування	5	3	4
Разом	37	31	33

Джерело: розроблено автором

Проведений аналіз конкурентного середовища показує, що туристична компанія Join UP! займає лідируючу позицію серед трьох порівнюваних туроператорів, набравши 37 балів за сукупністю оціночних критеріїв. Найвищі результати компанія отримала за такими параметрами, як характеристика сайту, додаткові послуги, асортимент турів, представництво у соціальних мережах та просування. Це свідчить про високий рівень цифрової інтеграції бізнесу, активну маркетингову політику та гнучкість туристичного продукту.

Сильна онлайн-платформа та активна присутність у соціальних мережах формують додаткові конкурентні переваги компанії, особливо в контексті розвитку екотуризму, де значну роль відіграє візуальний контент, просвітницькі матеріали, просування природних локацій та формування екологічно орієнтованого бренду. Розширений набір додаткових послуг також створює можливості для впровадження екотуристичних пакетів, авторських маршрутів і комбінованих програм.

TPG із сумарною оцінкою 33 бали посідає другу позицію. Компанія демонструє дуже високі показники за рівнем і якістю обслуговування клієнтів, що свідчить про розвинені сервісні стандарти. Водночас вона дещо поступається лідеру за маркетинговою активністю та широтою додаткових сервісів, що зменшує її гнучкість у впровадженні нових тематичних туристичних напрямів.

Coral Travel набрав 31 бал і посів третю позицію у порівняльній групі. Компанія має стабільні показники за ціною та базовим сервісом, проте поступається конкурентам за просуванням і цифровою активністю. Це може обмежувати швидкість адаптації до нових трендів туристичного ринку, зокрема до зростання попиту на екологічні та локальні формати подорожей.

Узагальнюючи результати, можна зробити висновок, що Join UP! має найбільш вигідну конкурентну позицію для подальшого розвитку екотуристичного напрямку. Поєднання широкого асортименту, сильної цифрової присутності, активного просування та розвинених додаткових сервісів створює сприятливу основу для масштабування екотуристичних програм, формування спеціалізованих маршрутів та зміцнення ринкової частки у сегменті сталого туризму.

Отримані результати дають підстави стверджувати, що кризові події останніх років мали вкрай негативний вплив на функціонування туристичної індустрії загалом і діяльність туроператорів зокрема. Подальші перспективи галузі значною мірою пов'язані з припиненням воєнних дій в Україні та поступовою стабілізацією економіки, що створить передумови для відновлення туристичного ринку.

2.2 Місце екологічного туризму у структурі туристичного продукту туристичного оператора «Join UP!»

Туристичний продукт «Join UP!» має класичну структуру, що включає основний, супутній та розширений туристичний продукт. Основний продукт складається з транспортування туристів, розміщення, трансферів, страхування та супроводу. Супутній продукт охоплює екскурсії, додаткові послуги та активності, а розширений продукт включає сервісну підтримку, цифрові послуги, програми лояльності та партнерські пропозиції. Саме на рівні супутнього та розширеного продукту найчастіше реалізуються екотуристичні елементи.

Екотуризм у діяльності «Join UP!» не є окремим масовим напрямом, проте він інтегрується у загальну туристичну пропозицію через вибір природно привабливих дестинацій, організацію екскурсій до природних об'єктів, а також через розвиток внутрішнього туризму в Україні. У період 2023–2025 років ця тенденція стала більш помітною, оскільки туристи дедалі частіше звертають увагу на безпечні, короткі та природно орієнтовані подорожі [24, с. 87].

За офіційними повідомленнями компанії, у 2023 році послугами «Join UP!» скористалися близько 235 тис. туристів. У 2024 році цей показник зріс до понад 260 тис. осіб, що свідчить про поступове відновлення туристичного ринку. У першому півріччі 2025 року кількість туристів уже перевищила 145 тис., що дозволяє прогнозувати подальше зростання за підсумками року.

Таблиця 2.6

Динаміка кількості туристів «Join UP!» у 2023–2025 роках

Рік / період	Кількість туристів, осіб	Характеристика
2023 рік	235 000	Поступове відновлення ринку
2024 рік	260 000	Зростання попиту
I півріччя 2025	145 000	Активний туристичний сезон

Джерело: [34]

Аналіз структури туристичних потоків показує, що основну частку продажів «Join UP!» становить виїзний туризм. Наприклад, у літній сезон 2023 року понад 98 % туристів компанії обрали закордонні поїздки, тоді як внутрішні тури Україною склали лише близько 2 %. Це свідчить про те, що внутрішній та екологічний туризм поки що не є масовим продуктом у портфелі оператора, проте виконує важливу допоміжну роль.

Водночас автобусні тури та наземні послуги, частка яких зросла до понад 12 %, створюють передумови для розвитку коротких екологічних маршрутів і внутрішніх поїздок.

Разом із тим, у 2024–2025 роках компанія відзначала зростання інтересу до подорожей Україною, насамперед до Карпатського регіону та курортів Західної України. Такі напрямки, як Трускавець, Східниця, Поляна, загалом Закарпаття та гірські райони Карпат, мають значний природний потенціал і відповідають базовим принципам екотуризму.

Екотуризм у структурі туристичного продукту «Join UP!» найчастіше реалізується через екскурсійні програми. Це можуть бути поїздки до природних парків, гірських ландшафтів, озер, термальних джерел, а також активності на природі – піші прогулянки, легкі походи, оглядові маршрути. Такі послуги підвищують цінність основного туру та роблять відпочинок більш різноманітним [42 ,с. 80].

Окрему увагу слід приділити сімейному сегменту, який має великий потенціал для розвитку екотуризму. За даними компанії, у 2023 році з «Join UP!» подорожували десятки тисяч дітей, переважно до Туреччини та Єгипту. Це означає, що екотуристичні продукти повинні бути безпечними, доступними та адаптованими для сімей з дітьми, наприклад у форматі легких природних екскурсій або рекреаційного відпочинку.

Фінансові результати компанії за останні роки свідчать про складні умови функціонування туристичного бізнесу. Значні збитки у 2023–2024 роках зумовлюють необхідність обережного підходу до розвитку нових напрямів, зокрема екотуризму. У цьому контексті доцільним є використання партнерських моделей, співпраця з місцевими гiдами, садибами та туристичними громадами без значних інвестицій [41 ,с. 57].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що екотуризм у структурі туристичного продукту «Join UP!» не є основним джерелом доходу, проте виконує важливу стратегічну функцію. Він дозволяє диверсифікувати туристичну пропозицію, розвивати внутрішній туризм, підвищувати конкурентоспроможність компанії та відповідати сучасним тенденціям сталого розвитку. Найбільш перспективним напрямом розвитку екотуризму для «Join

UP!» є внутрішні маршрути Україною та екологічні активності як доповнення до традиційних пакетних турів.

Проведемо SWOT-аналіз діяльності туристичної компанії Join UP! у контексті розвитку екотуристичного продукту дає змогу комплексно оцінити внутрішній потенціал підприємства та вплив зовнішнього середовища на перспективи впровадження екологічно орієнтованих турів.

Таблиця 2.7.

Матриця SWOT-аналізу туристичної компанії Join UP! щодо можливостей реалізації туристичного продукту екологічного спрямування

Сильні сторони	Можливості
<ul style="list-style-type: none"> – Розвинена впізнаваність бренду на національному та міжнародному туристичному ринку – Потужні цифрові канали продажу та просування туристичного продукту – Широка агентська мережа та партнерська база – Досвід формування пакетних і комбінованих турів – Гнучкість у формуванні нових туристичних програм – Розвинений онлайн-маркетинг і SMM – Наявність досвіду роботи з різними сегментами клієнтів 	<ul style="list-style-type: none"> – Зростання попиту на екологічний та відповідальний туризм – Розширення внутрішнього туризму в природних регіонах України – Співпраця з національними природними парками та громадами – Розробка авторських екологічних маршрутів та зелених турів – Залучення грантових і міжнародних програм сталого розвитку – Формування екобренду та тематичних екотуристичних лінійок – Використання тренду на локальні подорожі та slow-travel
Слабкі сторони	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – Орієнтація переважно на масовий пакетний туризм – Обмежений досвід у вузькоспеціалізованих екотурах – Висока залежність від транспортної логістики – Значна частка виїзного туризму у структурі продажів – Недостатня кількість сертифікованих еко-маршрутів у портфелі – Потреба у додатковому навчанні персоналу з еко-стандартів – Високі витрати на розробку нових екологічних продуктів 	<ul style="list-style-type: none"> – Військовий стан у країні – Нестабільна безпекова ситуація в окремих регіонах – Зниження платоспроможності населення – Посилення конкуренції у сегменті нішевого екотуризму – Зміни екологічного законодавства та регуляторних вимог – Репутаційні ризики при недотриманні еко-стандартів партнерами – Сезонність попиту на природоорієнтовані подорожі – Погіршення стану природних об'єктів через перевантаження

Джерело: розроблено автором

До ключових сильних сторін належать відомий бренд, розвинені цифрові канали просування, широка партнерська мережа та досвід масштабування туристичних продуктів. Це створює організаційні та маркетингові передумови для швидкого виведення на ринок нових екотуристичних програм.

Водночас визначені слабкі сторони свідчать про необхідність структурної адаптації продуктового портфеля, посилення експертності у сфері сталого туризму та розширення внутрішніх природних маршрутів. Зовнішні можливості пов'язані з глобальним трендом на екологічність, локальні подорожі та відповідальне споживання, що відкриває нові ринкові ніші. Серед загроз домінують макроекономічні та безпекові фактори, а також зростання конкуренції у спеціалізованих сегментах.

Результати SWOT-аналізу підтверджують доцільність стратегічного розвитку екотуризму в діяльності компанії як пряму диверсифікації туристичного продукту та підвищення довгострокової конкурентоспроможності.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНОГО ОПЕРАТОРА «JOIN UP!»

3.1 Напрями розвитку екологічного туризму в Україні з урахуванням ресурсних можливостей туристичного оператора «Join UP!»

Ресурсні можливості «Join UP!» дозволяють розглядати екотуризм не як окремих, вузькоспеціалізований сегмент, а як органічну складову загальної туристичної пропозиції. Компанія володіє розгалуженою мережею агентств і партнерів, власною авіакомпанією SkyUp Airlines, досвідом організації пакетних турів, ефективними цифровими каналами продажу та впізнаваним брендом. Усі ці ресурси створюють сприятливі умови для поступового й економічно обґрунтованого розвитку екологічно орієнтованих туристичних програм.

Одним із ключових напрямів розвитку екотуризму для «Join UP!» є розширення внутрішнього туризму в Україні з акцентом на природні регіони. Найбільший потенціал у цьому контексті мають Карпати, Закарпаття, Прикарпаття та окремі території центральної України з рекреаційними ресурсами. Ці регіони характеризуються значною кількістю природних ландшафтів, наявністю національних парків, лікувально-оздоровчих ресурсів і відносною транспортною доступністю. Для компанії доцільно формувати короткострокові екотури вихідного дня, комбінуючи проживання, трансфери та легкі природні активності без значних капіталовкладень [3, с. 78].

Перспективним напрямом є розвиток екотуризму як доповнення до вже наявних курортних турів. У межах виїзного туризму «Join UP!» може інтегрувати екологічні екскурсії та активності у класичні пакетні тури до Туреччини, Греції, Болгарії чи Чорногорії. Йдеться про відвідування природних парків, гірських регіонів, заповідників, морських узбереж із мінімальним антропогенним впливом, а також участь у пішохідних маршрутах або оглядових турах. Такий підхід не потребує зміни базової бізнес-моделі оператора, але значно підвищує цінність туристичного продукту для споживача.

Важливим напрямом розвитку екотуризму є орієнтація на сімейний сегмент. «Join UP!» традиційно працює з великою кількістю сімейних туристів, у тому числі з дітьми. Це створює передумови для формування екотуристичних програм, адаптованих до потреб сімейного відпочинку: екостежки, природні парки, ботанічні сади, озера, зоопарки природного типу, легкі прогулянки та інтерактивні екскурсії. Такі програми мають бути безпечними, добре організованими та не потребувати високого рівня фізичної підготовки.

У межах сформованої концепції тлумачення екологічного туризму доцільно виокремлювати два взаємопов'язані виміри. По-перше, екотуризм розглядається як туристичний продукт, орієнтований насамперед на природне середовище та його пізнання. По-друге, він виступає дієвим механізмом забезпечення сталого розвитку об'єктів природоохоронного фонду та суміжних територій. Інакше кажучи, екологічний туризм, з одного боку, функціонує як окремий сегмент ринку туристичних послуг, а з іншого - як система принципів, підходів і практик, спрямованих на довгострокове збереження природних ресурсів. Така форма туристичної діяльності здатна повною мірою задовольняти попит екологічно орієнтованих споживачів, водночас розвиваючись у спосіб, що гарантує майбутнім поколінням не менші можливості користування природно-ресурсним потенціалом [24, с .86].

З урахуванням національних особливостей доцільно виокремити чотири напрями екологічного туризму, які мають найбільші перспективи для розвитку в Україні.

Першим напрямом є науково орієнтований екотуризм. До нього належать дослідницькі поїздки науковців, навчальні експедиції, польові практики студентів та інші подорожі, метою яких є збирання й аналіз наукової інформації про певні території. Хоча частка такого туризму в загальній структурі туристичних потоків є порівняно невеликою, його значення залишається суттєвим, оскільки він сприяє вивченню малодосліджених регіонів і природних об'єктів.

Другий напрям охоплює пізнавальний екотуризм, або тури з вивчення історії природи. Саме цей вид найчастіше асоціюється з класичним розумінням екотуризму й передбачає подорожі, спрямовані на ознайомлення з природними ландшафтами, біорізноманіттям і культурними особливостями місцевих громад [43, с. 68].

Третім перспективним напрямом є пригодницький туризм, який поєднує різноманітні форми активного відпочинку на природі. До нього належать подорожі з використанням фізично активних способів пересування, спрямовані на отримання яскравих емоцій, нових вражень, покращення фізичної підготовки туристів та досягнення певних спортивних результатів.

Четвертий напрям становлять подорожі до природних резерватів, об'єктів і територій природоохоронного фонду. Унікальність і часто екзотичний характер природних комплексів та явищ, що зосереджені в межах охоронюваних територій, формують високий рівень туристичної привабливості й залучають значну кількість відвідувачів, зацікавлених у безпосередньому контакті з природою.

Дослідження міжнародного досвіду у сфері туристичної діяльності свідчить, що саме території з особливим природоохоронним статусом мають найвищий потенціал для становлення та розширення екологічного туризму. В українських умовах до найбільш відомих і значущих об'єктів природоохоронного фонду належать державні природні заповідники та національні парки, які відіграють ключову роль у розвитку цього напрямку.

Провідне значення особливо охоронюваних природних територій у системі екологічного туризму зумовлюється низкою взаємопов'язаних чинників.

По-перше, заповідні об'єкти здатні виконувати функції стратегічного планування, організації, управління та контролю екотуристичної діяльності, забезпечуючи її впорядкованість і відповідність природоохоронним вимогам.

По-друге, установи природоохоронного фонду активно реалізують програми екологічної просвіти. У цьому контексті екологічний туризм виступає ефективним інструментом формування екологічної культури населення, сприяє

підвищенню обізнаності громадськості щодо питань збереження природи та зміцнює суспільну підтримку діяльності охоронюваних територій [32, с. 67].

По-третє, мережа заповідників і національних парків охоплює значну кількість унікальних, ландшафтно цінних та екологічно репрезентативних природних комплексів, які збереглися у стані мінімального антропогенного впливу.

По-четверте, більшість заповідних установ мають у своїй структурі наукові підрозділи, що здійснюють систематичний моніторинг стану природних екосистем. Це створює сприятливі передумови для розвитку науково орієнтованого екотуризму, організації дослідницьких експедицій і літніх польових практик для українських та іноземних студентів.

По-п'яте, природоохоронні території відіграють важливу роль у соціальному та культурному житті регіонів, у межах яких вони розташовані. Проведення екологічних екскурсій і розвиток туристичної діяльності посилюють значення заповідників і національних парків як осередків культурної взаємодії та суспільної активності [23, с.67].

По-шосте, розвиток екологічного туризму на охоронюваних територіях сприяє пожвавленню місцевої економіки, залученню інвестицій і міжнародної уваги, а також створенню нових робочих місць для населення прилеглих громад.

Узагальнення процесів формування та становлення екологічного туризму в Україні дало змогу виявити низку ключових проблем, що ускладнюють його практичне впровадження. Перелік і характеристика цих проблемних аспектів подані в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Проблеми впровадження практики екологічного туризму

Державний рівень	
1.	Недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази особливо - податкової політики, візової системи, правил землекористування
2.	Відсутність стратегії та конкретних планів розвитку екотуризму на базі ООПТ і СТ
3.	Відсутність розмежування повноважень органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері ТРК
4.	Низька ефективність функціонування наявних об'єктів курортно-рекреаційного комплексу

Продовження таблиці 3.1

Регіональний рівень	
5.	Відсутність або низька комфортність інфраструктури
6.	Обмежений набір послуг туристично-рекреаційних послуг
7.	Неефективна система управління розвитком ТРК
8.	Пасивність маркетингової та інформаційно-рекламної діяльності
9.	Зношеність основних засобів ТРК
10.	Поступове виснаження лікувальних і природно-кліматичних ресурсів
11.	Відсутність докладної інформації про райони проведення турів та еколого-пізнавальних програм у наших ООПТ і СТ
12.	Низька кваліфікація кадрів, внаслідок відсутності ступеневої системи освіти у сфері ТРК
13.	Відсутність механізмів визначення допустимих рекреаційних навантажень і моніторингу екологічних наслідків туризму
14.	Відсутність спеціалізованої інформації, наприклад, списків видів рослин і тварин з коментарями, переліків рідкісних і зникаючих видів та ін.
15.	Відсутні спеціалізовані структури, здатні організувати і координувати процес розвитку екотуризму на регіональному рівні

Джерело: [23]

Одним із ключових параметрів у процесі стратегічного планування розвитку екологічного туризму та визначення раціональних підходів до використання природних ресурсів виступає показник екологічної місткості (пропускної здатності) екосистеми. Цей показник має комплексний характер і формується під впливом чотирьох взаємопов'язаних складових: стану природного середовища, просторової організації рекреаційних ресурсів, рівня психологічного комфорту відвідувачів та економічної стійкості ландшафту.

У площині регіонального управління поява та поступальний розвиток екологічного туризму зумовлюють низку позитивних трансформацій. Зокрема, відбувається розширення кола платників податків і зростання податкової бази, збільшується кількість робочих місць, формується ефективний інструментарій для взаємодії органів влади з бізнес-структурами, підвищується інвестиційна привабливість території, а також зростає політична, економічна й соціальна значущість регіону [45, с. 78].

У зв'язку з цим виникає об'єктивна потреба у формуванні дієвого організаційно-економічного механізму управління регіональним розвитком екологічного туризму. Під таким механізмом доцільно розуміти цілісну систему

взаємопов'язаних елементів, які визначають порядок прямого та опосередкованого впливу на умови функціонування й розвитку об'єкта управління, а також забезпечують координацію взаємодії учасників туристично-рекреаційного комплексу з метою максимально ефективного використання ресурсного потенціалу для стимулювання регіональної економіки.

Процес управління розвитком екологічного туризму на регіональному рівні слід розглядати як довгострокове стратегічне завдання, що потребує системного, професійного підходу й не може виконуватися як другорядна або допоміжна функція.

Ключовою метою організаційно-економічного механізму є забезпечення узгодженої діяльності суб'єктів туристично-рекреаційного комплексу регіону, спрямованої на підвищення результативності їх функціонування, формування сприятливих умов для трансформації економічних відносин і ефективного розв'язання завдань сталого соціально-економічного розвитку території.

Організаційно-економічний механізм розвитку екологічного туризму має бути зорієнтований передусім на збереження природного середовища та формування такої моделі господарювання, яка узгоджується з загальною системою управління регіональною економікою. Це передбачає запровадження єдиних підходів до планування туристичної діяльності й охорони довкілля, стимулювання екологічно відповідальних виробничих процесів, а також скорочення антропогенного навантаження на рекреаційні ресурси [35, с. 89].

Запропонована стратегія повинна забезпечити розвиток туристичної галузі за траєкторією, що дозволяє одночасно досягати кількох взаємопов'язаних цілей: збереження цілісності природних комплексів; створення передумов для зростання рівня зайнятості місцевого населення; розширення можливостей для збільшення доходів як природоохоронних установ, так і територіальних громад; посилення ролі екологічної освіти та просвітницької діяльності. Реалізація такої стратегії дає змогу об'єктам природоохоронного фонду мінімізувати потенційні негативні наслідки екотуристичної діяльності та водночас максимально використати її позитивний соціально-економічний ефект.

Базою управління процесами розвитку екологічного туризму доцільно вважати програмно-цільовий підхід, який ґрунтується на чіткому розмежуванні повноважень і відповідальності між регіональними органами управління та окремими екотуристичними дестинаціями. Доцільність використання цього методу зумовлена низкою об'єктивних чинників. По-перше, розвиток екологічного туризму сприяє розв'язанню ключових завдань соціально-економічного розвитку та охорони довкілля. По-друге, в умовах ринкової економіки відсутні ефективні механізми комплексного регулювання цього напрямку без цільових програм. По-третє, екотуризм потребує тісної міжгалузевої координації для забезпечення високої якості туристичних послуг.

Система програмних заходів у сфері екологічного туризму має охоплювати такі основні напрями: організацію та координацію екотуристичної діяльності; підтримку розвитку матеріально-технічної бази; формування кадрового потенціалу; удосконалення нормативно-правового регулювання; наукове та експертне забезпечення туристичних процесів; інформаційно-рекламне просування національного екотуристичного продукту на внутрішньому й міжнародному ринках; активну взаємодію з місцевими громадами; стимулювання розвитку малого підприємництва, пов'язаного з екологічним туризмом.

Для України відносно новим, але надзвичайно перспективним напрямом є залучення місцевих громад до процесів формування та розвитку екологічного туризму. Такий підхід відповідає сучасним міжнародним програмам і проєктам, у яких участь місцевого населення розглядається як обов'язкова умова сталого розвитку туристичних територій. Актуальність цього напрямку зумовлена тим, що екологічний туризм здатний створити для мешканців регіонів реальні економічні стимули до збереження унікальних природних ресурсів і підтримання екологічної рівноваги [24, с. 61].

Унаслідок впровадження запропонованого комплексу програмних заходів прогнозується формування розгалуженої районної мережі еколого-просвітницьких осередків і туристичних центрів, діяльність яких буде

узгоджуватися та координуватися через єдиний Центр екологічного туризму. Очікуваними результатами також є істотне зростання туристичних потоків, активне залучення місцевого населення до екотуристичної діяльності, підвищення рівня доходів від надання екологічних і просвітницьких послуг, а також посилення фінансової підтримки з боку місцевих підприємців і спонсорів.

Окрему увагу варто приділити розвитку оздоровчо-екологічного туризму. Курорти Західної України, такі як Трускавець, Східниця, Поляна, поєднують природні ресурси з лікувально-оздоровчою інфраструктурою. Для «Join UP!» це можливість створювати тури, що поєднують відпочинок на природі, оздоровчі процедури та екологічні активності. Такий формат особливо актуальний у міжсезоння та для старшої вікової групи туристів.

Ще одним перспективним напрямом є розвиток коротких тематичних екотурів і турів вихідного дня. В умовах обмеженого часу та зростання попиту на короткі подорожі туристи дедалі частіше обирають поїздки тривалістю 2–4 дні. «Join UP!» може використовувати власні організаційні ресурси для формування таких турів у межах України або сусідніх країн із мінімальною логістикою. Це дозволить залучати нову аудиторію, зокрема молодь і працюючих туристів.

Важливим напрямом розвитку екотуризму є партнерська співпраця з місцевими громадами, гідами та власниками малих туристичних об'єктів. З огляду на фінансові обмеження останніх років, для «Join UP!» доцільно мінімізувати власні витрати, використовуючи модель аутсорсингу екотуристичних послуг. Такий підхід відповідає принципам сталого розвитку, сприяє розвитку місцевої економіки та підвищує автентичність туристичного продукту.

Цифрові ресурси компанії також можуть бути ефективно використані для розвитку екотуризму. Онлайн-платформи бронювання, мобільні сервіси та інформаційна підтримка клієнтів дозволяють пропонувати персоналізовані екотуристичні продукти без значних додаткових витрат. Наприклад, турист може самостійно обрати екологічні екскурсії або природні активності як доповнення до основного туру, що підвищує рівень задоволеності та лояльності [33, с. 58].

Не менш важливим є розвиток інформаційно-просвітницької складової екотуризму. «Join UP!» може використовувати свої маркетингові канали для популяризації відповідального туризму, екологічної культури та бережливого ставлення до природи. Це не лише формує позитивний імідж компанії, а й відповідає сучасним очікуванням туристів, які дедалі більше звертають увагу на соціальну відповідальність брендів.

З урахуванням ресурсних можливостей компанії доцільно розвивати екотуризм поступово, без різкого розширення асортименту. Найбільш ефективною є стратегія інтеграції екологічних елементів у вже наявні туристичні продукти з подальшим формуванням окремих екотуристичних пакетів. Це дозволяє знизити фінансові ризики та одночасно тестувати попит на нові формати подорожей.

«Join UP!» має достатній організаційний, кадровий та партнерський потенціал для розвитку екотуризму. Найбільш перспективними напрямками є внутрішній природно орієнтований туризм, екологічні екскурсії в межах виїзних турів, сімейні та оздоровчі екотуристичні програми, а також короткі тематичні подорожі. Реалізація цих напрямів дозволить компанії не лише розширити туристичний продукт, а й підвищити свою стійкість у складних умовах функціонування туристичного ринку та відповідати сучасним тенденціям сталого розвитку.

Для «Join UP!» розвиток екотурів Україною може стати стратегічним напрямом розширення туристичного продукту та важливим елементом стабілізації діяльності компанії [17, с. 95].

Концепція впровадження екотурів у діяльність компанії повинна ґрунтуватися на принципах сталого розвитку, доступності та мінімального впливу на природне середовище. Екотуристичний продукт має поєднувати природні ресурси, пізнавальні елементи та комфортні умови перебування, не порушуючи екологічної рівноваги. Для «Join UP!» доцільно розглядати екотури не як повністю новий та відокремлений напрям, а як логічне доповнення до вже

сформованого портфеля туристичних послуг, що дозволить використовувати наявні організаційні та маркетингові ресурси.

Однією з ключових перспектив є розробка екотурів до гірських регіонів України, насамперед до Карпат. Ці території вирізняються унікальними природними ландшафтами, високим рівнем біорізноманіття, наявністю національних природних парків та відносно розвиненою туристичною інфраструктурою. У межах такої концепції «Join UP!» може пропонувати пішохідні маршрути, екостежки, спостереження за природою, ознайомлення з місцевими традиціями та проживання в екологічно орієнтованих садибах. Формат подорожей може варіюватися від турів вихідного дня до тижневих програм, що дає змогу охопити різні цільові групи туристів.

Не менш перспективним напрямом є розвиток екотурів у центральних і північних регіонах України. Території Полісся, Поділля, долини Дніпра, а також окремі лісостепові зони мають значний природний потенціал, який наразі використовується обмежено. Для туристичного оператора це можливість створювати нові, менш масові маршрути, орієнтовані на спокійний відпочинок, фототуризм, спостереження за птахами, відвідування природних заказників і заповідних територій. Такі тури можуть стати привабливими для туристів, які прагнуть уникати перевантажених курортів і шукають автентичні враження [24, с.88].

Перспективною є також концепція оздоровчо-екологічних турів, що поєднують перебування на природі з використанням лікувально-оздоровчих ресурсів. Курорти Західної України, зокрема Трускавець, Східниця, Моршин і Поляна, мають багаторічні традиції санаторно-курортного лікування та розташовані в екологічно сприятливих зонах. Для «Join UP!» розробка таких турів може передбачати поєднання природних прогулянок, екскурсій, оздоровчих процедур і комфортного проживання, що робить продукт привабливим для туристів середнього та старшого віку.

Важливою складовою концепції екотурів є орієнтація на сімейний сегмент. Україна має чимало природних об'єктів, які підходять для безпечного та

пізнавального відпочинку з дітьми. Екотури можуть включати інтерактивні екскурсії, екологічні майстер-класи, знайомство з флорою і фауною, відвідування екоферм і природних парків. Для «Join UP!» це можливість розширити цільову аудиторію та сформувати лояльність клієнтів з раннього віку.

Перспективним напрямом є створення коротких екотурів і турів вихідного дня, що відповідає сучасним тенденціям мобільності та браку часу у туристів. Такі тури не потребують складної логістики, можуть реалізовуватися з великих міст України та бути доступними за ціною. Для компанії це зручний формат тестування нових маршрутів і швидкого реагування на зміну попиту.

Окрему роль у впровадженні екотурів відіграє співпраця з місцевими громадами та малим бізнесом. Залучення локальних гідів, власників садиб, фермерських господарств і екопросвітницьких центрів дозволяє створювати автентичний туристичний продукт без значних інвестицій. Такий підхід відповідає принципам сталого розвитку, сприяє економічному зростанню регіонів і формує позитивний імідж компанії [39, с. 67].

З маркетингової точки зору екотури Україною можуть бути просунуті через цифрові платформи «Join UP!», соціальні мережі та партнерські канали. Акцент варто робити на безпеці, доступності, унікальності природних ресурсів і відповідальному ставленні до довкілля. Це дозволить сформувати чітке позиціонування екотуристичного продукту та відокремити його від традиційних курортних турів.

Впровадження екотурів Україною в діяльність туристичного оператора «Join UP!» має значний потенціал розвитку. Чітко сформована концепція, орієнтація на природні ресурси, сімейний і оздоровчий сегменти, короткі формати подорожей і партнерська модель співпраці створюють передумови для формування конкурентоспроможного туристичного продукту. У перспективі екотуризм може стати не лише додатковим джерелом доходів компанії, а й важливим елементом її стратегії сталого розвитку та соціальної відповідальності.

3.2 Оцінка соціально-економічної ефективності запропонованих заходів

Для практичного обґрунтування пропонується авторський екотур «Стежина предків». Формат, 6 днів, природоорієнтований тур із проживанням в еко-садибах, локальною кухнею та мінімальним транспортним навантаженням.

Організація екологічної подорожі вимагає балансу між активністю та комфортом. Для екологічного туру ідеальним регіоном є Верховинщина та околиці Синевиру, де збереглася автентика та природа у її первісному стані.

Програма етно-екологічного туру «Стежина предків».

День 1: В'їзд у серце Гуцульщини.

Локація: Івано-Франківськ — Яремче — Верховина.

Активність: Зустріч групи в Івано-Франківську. Переїзд до Яремче.

Еко-точка: Прогулянка «Стежкою Довбуша» серед скель та вікових смерек. Це легка адаптація для групи, що дозволяє розім'ятися після дороги.

Вечір: Переїзд у Верховину, поселення в еко-садиби (для 18 осіб краще обрати 2-3 сусідні садиби або один великий котедж). Вечеря з місцевих фермерських продуктів.

День 2: Магія гірських полонин.

Локація: Верховина — полонина Кринта або Кострича.

Активність: Піший вихід на полонину (середня складність).

Еко-досвід: Знайомство з побутом пастухів. Дегустація автентичного сиру (будз, вурда, бринза), виготовленого за технологіями, що не змінювалися століттями.

Майстер-клас: Урок гри на трембіті або дримбі.

День 3: Водна стихія та Чемегівський каньйон.

Локація: Бережниця — Бистрець.

Активність: Рафтинг по річці Чорний Черемош (якщо сезон дозволяє) або прогулянка вздовж Чемегівського каньйону.

Еко-місія: Короткий лекторій про збереження малих річок Карпат.

Вечір: Традиційні карпатські чани на травах — ідеальне відновлення для 18 осіб (зазвичай орендується 2 чани одночасно).

День 4: Переїзд до «Морського ока».

Локація: Верховина — Колочава — Синевирська Поляна.

Активність: Тривалий, але мальовничий переїзд через перевали.

Зупинка: Село-музей Колочава. Відвідування скансену «Старе село», де група дізнається про екологічне співіснування людини і лісу в минулому.

Вечір: Поселення в еко-готель поблизу НПП «Синевир».

День 5: Реабілітація та заповідна природа.

Локація: Національний природний парк «Синевир».

Активність: 1. Візит до Центру реабілітації бурих ведмедів. Важливо почути історії порятунку тварин від волонтерів. 2. Піший обхід озера Синевир. Щоб уникнути натовпу, рекомендую піднятися вище на оглядовий майданчик.

Вечір: Прощальна ватра, обмін враженнями, еко-вікторина про флору та фауну Карпат.

День 6: Водоспад Шипіт та шлях додому.

Локація: Пилипець — Воловець.

Активність: Відвідування водоспаду Шипіт. Підйом на крісельному витягу на гору Гимба (полонина Боржава), щоб побачити безкраї альпійські луки.

Завершення: Трансфер до залізничної станції Воловець або повернення до Івано-Франківська/Львова.

Визначення економічної ефективності екологічно орієнтованого туристичного продукту компанії Join UP! доцільно здійснювати за поетапною розрахунковою схемою.

Таблиця 3.2

Калькуляція екологічного туру «Стежина предків» (Join UP!)

№ з/п	Калькуляційна стаття	На 1 туриста, грн	На групу (18 осіб), грн
1	Еко-страхування	385	6930
2	Дозволи та еко-збори	165	2970
3	Транспорт (еко-автобус + трансфери)	1 275	22 950
4	Проживання в еко-садибах	1 480	26640
5	Харчування (фермерські продукти)	1 735	31 230
6	Еко-екскурсії та маршрути	965	17 370
7	Майстер-класи громад	245	4 410
8	Організаційні витрати	215	3 870
9	Оплата праці гіда	465	8 370
10	Маркетинг екотуру	185	3 330
11	Виробнича собівартість	7115	128070
12	Прибуток (30%)	2134,5	38421
13	Ціна ваучера без ПДВ	9249,5	166491
14	ПДВ (20%)	1849,9	33298,2
15	Ціна продажу з ПДВ	11099	199789

Джерело: складено автором

Ринкова ціна екологічного туристичного продукту формується з урахуванням результатів маркетингових досліджень, структури витрат, сезонності природних маршрутів, вартості партнерських послуг громад, а також цільового рівня маржинальності. У сегменті екотуризму ціна додатково враховує екологічні збори та локальні сервіси.

Таблиця 3.3

Прогнозний план реалізації туру «Стежина предків»

Місяць	Кількість турів	Дати заїздів
Січень	1	19.01
Лютий	1	16.02
Березень	2	12.03; 26.03
Квітень	3	8.04; 15.04; 29.04
Травень	4	6.05; 13.05; 21.05; 28.05
Червень	5	3.06; 10.06; 17.06; 24.06; 29.06
Липень	6	4.07; 9.07; 14.07; 19.07; 24.07; 29.07
Серпень	6	3.08; 8.08; 13.08; 18.08; 23.08; 28.08

Продовження таблиці 3.3

Вересень	5	5.09; 11.09; 17.09; 23.09; 29.09
Жовтень	3	7.10; 18.10; 27.10
Листопад	2	9.11; 22.11
Грудень	1	14.12

Джерело: складено автором

План реалізації - 39 турів на рік. Основний обсяг припадає на теплий сезон і період активних природних маршрутів.

Таблиця 3.4

Розрахункові показники економічної ефективності реалізації екотуру

Показники	Сума, грн
Валовий дохід від реалізації	7791771
Чистий дохід від реалізації	6493142,5
Собівартість реалізованих турів	4994730
Валовий прибуток	1498412,5
Податок на прибуток (18%)	269714,25
Чистий прибуток	1228698,25

Джерело: складено автором

Валовий дохід визначається як добуток вартості одного туру на групу та річної кількості реалізованих заїздів. Чистий дохід отримується після вилучення непрямих податкових складових. Валовий прибуток є різницею між чистим доходом і виробничою собівартістю екотурів.

Чиста рентабельність продажів визначається як відношення чистого прибутку до чистого доходу:

$$\text{ЧРп} = (1228698,25 / 6493142,5) \times 100\% = 18,9 \%$$

Чиста рентабельність витрат:

$$\text{ЧРв} = (1228698,25 / 4994730) \times 100\% = 24,6 \%$$

Отримані розрахунки свідчать, що впровадження екологічного туру «Стежина предків» у продуктивний портфель Join UP! є економічно доцільним. Показники рентабельності перевищують середні значення для нішевих

туристичних продуктів, що підтверджує фінансову перспективність розвитку екотуристичного напрямку.

Таким чином, отримані результати дозволяють зробити висновок, що впровадження нового екологічного туру в компанії «Join UP!» має позитивний вплив на туристично-рекреаційний потенціал дестинації, водночас окреслюючи напрями подальшого вдосконалення інституційних і інфраструктурних умов для розвитку в'їзного туризму.

Таблиця 3.5

Інтегральна оцінка туристичного потенціалу впровадження нового екотуру

Компонента потенціалу	Ваговий коефіцієнт	Бальна оцінка	Оцінка з врахуванням вагового коефіцієнту
Основний туристичний продукт	0,65	25	15
Супутній та додатковий туристичний продукт	0,23	19	5,7
Розширений туристичний продукт	0,12	38	3,8
Разом	1,0		24,5

Джерело: розроблено автором

Отримане інтегральне значення свідчить про суттєві позитивні зрушення у стані туристично-рекреаційного потенціалу. Насамперед це означає, що на поточному етапі рівень розвитку туристичної інфраструктури, сервісу та ресурсної бази значно повніше відповідає запитам і очікуванням туристів, які прибувають із різних регіонів країни. Туристична пропозиція стає більш збалансованою та привабливою, що підвищує загальний рівень задоволеності відвідувачів [24, с.88].

Водночас результати інтегральної оцінки демонструють, що потреба в удосконаленні охоплює вже не всі, а лише окремі складові туристичного потенціалу. Порівняно з попередніми періодами, значна частина показників зазнала помітного покращення, що відображено у зростанні інтегральних балів, наближених до гранично можливого значення, яке становить 30,7 бала. Це

свідчить про підвищення ефективності реалізованих заходів та їхній позитивний вплив на комплексний розвиток туристичної дестинації.

Для більш ґрунтовної оцінки результативності запланованих заходів доцільно розрахувати показник туристичної гравітації міста Новомосковськ після їх упровадження. Очікується, що внаслідок реалізації запропонованих рішень туристичний потік зросте приблизно на 20 %, що у річному вимірі становитиме близько 12 000 осіб. За умови, що площа території складає 36 км², показник туристичної щільності (M_j) дорівнюватиме:

$$M_j = 12\,000 / 36 = 333 \text{ особи на км}^2 \text{ на рік.}$$

Відстань до основних центрів формування туристичного попиту приймається на рівні 32 км. Коефіцієнт пропорційності k дорівнює 3, що пояснюється одночасним поєднанням кількох напрямів привабливості дестинації: культурно-пізнавального, природно-рекреаційного та ділового, який додатково формує інтерес з боку потенційних інвесторів.

У результаті розрахунку показника туристичної гравітації отримаємо:

$$E_{ij} = 3 \times 333 / (32 \times 32) = 0,97.$$

Отримане значення підтверджує, що за умови реалізації запропонованого комплексу заходів туристична привабливість нового екотуру істотно зросте та наблизиться до максимальних значень. Це означає, що дестинація здатна не лише утримувати наявні туристичні потоки, а й активно залучати нових відвідувачів, формуючи стабільні передумови для подальшого розвитку туризму, пожвавлення місцевої економіки та підвищення інвестиційної зацікавленості регіону.

Результати проведених розрахунків дають підстави стверджувати, що впровадження нового екотуристичного продукту в діяльність туристичного оператора «Join UP!» є економічно доцільним і соціально значущим. Запропоновані заходи забезпечують приріст фінансових результатів компанії, позитивно впливають на розвиток внутрішнього туризму та сприяють реалізації принципів сталого розвитку в туристичній галузі України.

Окрім економічного ефекту, впровадження екотурів має вагомий соціальний ефект. Реалізація нового туристичного продукту сприятиме

створенню додаткових робочих місць у сфері туризму, зокрема для місцевих гідів, перевізників, власників садиб зеленого туризму. Також зростає рівень зайнятості населення у регіонах, де проходять екотуристичні маршрути.

Соціальний ефект проявляється й у підвищенні екологічної свідомості туристів, популяризації природоохоронних територій України, формуванні позитивного іміджу компанії «Join UP!» як соціально відповідального туристичного оператора. Це, у свою чергу, сприяє зростанню лояльності клієнтів і довгостроковій стабільності бізнесу.

ВИСНОВКИ

Екотуризм є однією з пріоритетних форм сучасної туристичної діяльності, що ґрунтується на принципах відповідального використання природних ресурсів, збереження довкілля, поваги до культурної спадщини та активного залучення місцевих громад до туристичних процесів. У широкому розумінні екотуризм визначається як вид туризму, спрямований на відвідування природних територій з мінімальним антропогенним впливом, що поєднує пізнавальні, рекреаційні та виховні функції й сприяє сталому соціально-економічному розвитку регіонів. Його ключовою особливістю є гармонізація інтересів туристів, бізнесу та суспільства з екологічними потребами природного середовища.

У процесі дослідження теоретичних аспектів розвитку екотуризму встановлено, що він виступає важливою складовою системи сталого розвитку туристичної сфери. Екотуризм базується на принципах екологічної безпеки, мінімізації негативного впливу на природу, освітньо-просвітницької діяльності та економічної доцільності. Його значення полягає не лише у задоволенні туристичного попиту, а й у формуванні екологічної культури населення, підтримці природоохоронних територій, диверсифікації туристичних продуктів та підвищенні конкурентоспроможності національної туристичної галузі. Доведено, що екотуризм сприяє розвитку депресивних і сільських територій, створенню нових робочих місць і зміцненню місцевих бюджетів.

Аналіз світового досвіду розвитку екотуризму засвідчив, що найбільш успішні моделі його впровадження реалізуються в країнах, де екотуризм інтегрований у державну політику сталого розвитку та підтримується на законодавчому й інституційному рівнях. Значну роль у цьому процесі відіграють туристичні оператори, які виступають посередниками між туристами та природними територіями, формують екологічно орієнтовані туристичні продукти, впроваджують стандарти відповідального туризму та співпрацюють із місцевими громадами. Вітчизняний досвід розвитку екотуризму свідчить про наявність значного потенціалу, однак його реалізація стримується недостатнім

рівнем інфраструктурного розвитку, обмеженою кількістю спеціалізованих екотуристичних продуктів, слабкою інформаційною підтримкою та недостатньою залученістю великих туристичних операторів.

У ході аналізу діяльності туристичного оператора «Join UP!» встановлено, що компанія є одним із провідних гравців на туристичному ринку України, має розвинену організаційно-економічну структуру, широку географію діяльності та значні маркетингові можливості. Основний акцент у діяльності оператора традиційно зосереджений на масовому туризмі, проте поступово спостерігається зацікавленість у диверсифікації туристичного продукту та пошуку нових напрямів розвитку, зокрема в контексті сталого та екологічно відповідального туризму.

Дослідження місця екотуризму у структурі туристичного продукту «Join UP!» показало, що на даний момент екотуристичні елементи представлені фрагментарно та не формують самостійного стратегічного напрямку діяльності компанії. Екологічна складова переважно інтегрується у форматі окремих екскурсій, природно-орієнтованих маршрутів або рекреаційних турів, що не завжди відповідають класичним принципам екотуризму. Водночас наявні організаційні ресурси, партнерські зв'язки та досвід роботи з різними сегментами споживачів створюють передумови для активнішого впровадження екотуристичних продуктів у діяльність оператора.

Перспективними є розвиток внутрішнього екотуризму, орієнтованого на національні природні парки, заповідники та рекреаційні території, формування спеціалізованих екотуристичних пакетів, поєднання екотуризму з культурно-пізнавальними та оздоровчими видами туризму, а також впровадження принципів «зеленого» маркетингу. Особливу увагу доцільно приділити розвитку партнерства з місцевими громадами, екологічними організаціями та органами місцевого самоврядування, що сприятиме підвищенню якості туристичного продукту та його соціальної значущості.

Запропоновані заходи з розвитку екотуризму в діяльності туристичного оператора «Join UP!» передбачають удосконалення асортименту туристичних

послуг, підвищення екологічної відповідальності бізнесу, розширення цільової аудиторії та зміцнення конкурентних позицій компанії на ринку. Реалізація екотуристичних програм дозволить оператору адаптуватися до сучасних тенденцій туристичного попиту, зокрема зростання інтересу до індивідуалізованих, пізнавальних і екологічно орієнтованих подорожей.

Оцінка соціально-економічної ефективності запропонованих заходів засвідчила, що розвиток екотуризму має комплексний позитивний вплив. З економічної точки зору це проявляється у зростанні доходів туристичного оператора, підвищенні рентабельності діяльності за рахунок диверсифікації продукту та залучення нових сегментів споживачів. Соціальний ефект полягає у створенні нових робочих місць, підтримці місцевого підприємництва, розвитку інфраструктури та підвищенні якості життя населення у туристично привабливих регіонах. Екологічний ефект досягається через популяризацію ідей охорони природи, раціонального використання ресурсів та формування відповідального ставлення до довкілля.

Загалом отримані результати підтверджують, що екотуризм є перспективним напрямом розвитку туристичної галузі України та може стати важливим інструментом сталого розвитку за умови активної участі туристичних операторів. Туристичний оператор «Join UP!» має необхідний потенціал для інтеграції екотуризму у власну діяльність, що дозволить не лише підвищити ефективність бізнесу, а й зробити вагомий внесок у збереження природної спадщини та соціально-економічний розвиток країни. Реалізація запропонованих шляхів розвитку екотуризму сприятиме формуванню сучасної, конкурентоспроможної та екологічно відповідальної туристичної моделі в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аністратенко Н.В., Мальченко А.В. Роль всесвітньої туристичної організації у відновленні туристичних потоків в постпандемійному світі. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. С. 12-15.
2. Антоненко І. В. Розвиток екологічного туризму в Україні: нові тенденції та виклики. *Наукові записки Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2023. С. 45–53.
3. Атаманчук З.А. Глобальні тенденції розвитку міжнародного туризму в структурі світового ринку послуг. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4. С. 21–27.
4. Бабій О. П. Екологічний туризм у Карпатах: сучасний стан і перспективи. *Вісник Чернівецького національного університету. Серія: Географія*. 2023. С. 67–76.
5. Безуглий В.В., Бойко З.В., Яроцька А.А. Сучасний стан розвитку туристичної сфери в Індії. *Географія та туризм : наук. зб.* 2019. Випуск 53. С. 61–68.
6. Божанова В.Ю. Теоретико-методологічні підходи та практичні рекомендації формування та функціонування екологічного туризму як цілісної системи. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. № 149. Дніпропетровськ: ПДАБА, 2019. С. 146 - 153.
7. Бойко В. О., Ключник А. В., Півньова Л. В. Зміцнення конкурентоспроможності підприємств екологічного (зеленого) туризму. *Вісник Херсонського Національного Технічного Університету*. 2020 №3. С. 213-222.
8. Бойко В.О. Екологічний туризм: проблеми, перспективи та шляхи розвитку. *Економіка, фінанси, управління: наукові підходи та практика реалізації: Зб. матеріалів здобувачів вищої освіти і молодих вчених III Всеукраїнської науково-практичної конференції / за ред. Танклевської Н.С.* (с. 19-21). 11 березня 2020, м.Херсон: ХДАУ.
9. Бондар Ю., Легінькова Н. Екотуризм як важлива складова стратегії сталого розвитку України. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції*

- «Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України». Збірник наукових праць. Кропивницький. ЛА НАУ, 2019. С. 338-346.
10. Борисенко В. Т., Луценко Л. І. Екотуризм як інструмент збереження біорізноманіття. Ужгород : Закарпатське видавництво, 2022. 214 с.
 11. Бублик М. М., Палій О. О. Екологічний туризм як інструмент збереження природної спадщини України. *Журнал економічних досліджень*. 2019. № 45. С. 54–62.
 12. Вишневецький В. І. Екологічний туризм: навчальний посібник. Київ: Інтерпрес ЛТД”, 2015. 140 с.
 13. Вишневецький В.І. Екологічний туризм. Навчальний посібник. Київ, 2015. 27 с.
 14. Воробйова О. А. Екологічний туризм як чинник сталого розвитку природно-заповідних територій Екологічні науки. 2017. № 2. С. 119–129.
 15. Вороніна Л. М. Роль екотуризму у збереженні культурної спадщини України . *Культурологічний вісник*. 2024. № 2. С. 56–69.
 16. Габчак Н.Ф., Дубіс Л.Ф, Мельник А.В., Чир Н.В. Екологічний туризм на природоохоронних територіях Закарпатської області. Ужгород, 2018. 671 с.
 17. Гетьман В. І., Гринюк Д. Ю. Теоретичні конструкції екотуризму в Україні: актуалізація та завдання. *Geographical Sciences and Tourism*. 2023. № 1(4). С. 29–31.
 18. Гетьман В.І. Збереження ландшафтного різноманіття і розвиток екотуризму на природно-заповідних територіях. Туризм ХХІ століття: освіта, культура, екологія: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (18-20 жовтня 2019р., м. Київ). Київ : КІТЕП, 2019. С. 191-193.
 19. Глобальний екологічний фонд. Екологічний туризм у Карпатському регіоні: можливості відновлення та розвитку. Львів : ГЕФ, 2023. 72 с.
 20. Гриценко А. В. Необхідні умови для відновлення та розвитку екологічного туризму у повоєнний період. *Соціальні та економічні дослідження*. 2023. С. 100–139.

21. Грищенко А. В. Необхідні умови для відновлення та розвитку екологічного туризму у повоєнний період. *Соціальні та економічні дослідження*. 2023. С. 202–206.
22. Грищенко М. В., Деркач О. О. Екологічний туризм в умовах війни: проблеми та можливості. *Економічний журнал України*. 2023. С. 89–97.
23. Деркач О. О. Потенціал екологічного туризму в Карпатському регіоні. *Науковий вісник Чернівецького національного університету*. Серія: Географія. 2018. С. 67–75.
24. Дмитрук О. Ю. Екотуризм : навч. посіб. / О. Ю. Дмитрук, С. В. Дмитрук. К. : Альтерпрес, 2009. 358 с.
25. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу. Київ: Альтерпрес, 2017. С. 5-10.
26. Дорошенко Т. В. Стратегії розвитку екологічного туризму в повоєнний період. *Вісник Львівського національного університету*. Серія: Туризм. 2023. С. 102–111.
27. Дрозд Ю. В. Теоретичні засади екологічного туризму: глобальні тенденції та український контекст. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Економіка. 2021. С. 54–67.
28. Дрозд Ю. В. Теоретичні засади екологічного туризму: глобальні тенденції та український контекст. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Економіка. 2021. С. 99–109.
29. Екологічний туризм на природоохоронних територіях Закарпатської області : монографія / Габчак Н.Ф., Дубіс Л.Ф., Мельник А.В., Чир Н.В. Ужгород : Видво УжНУ «Говерла», 2018. 392 с.
30. Єфименко В. П., Ковальчук С. Л. Екологічний туризм як фактор відновлення регіонів, постраждалих від конфлікту. *Екологічна безпека*. 2023. С. 15–38.
31. Жовтобрюх М. А. Екологічний туризм: теорія і практика. Харків : Видавництво Харківського національного університету, 2017. 256 с.
32. Жовтобрюх М. А., Іваненко Т. В. Вплив війни на екологічний туризм в Україні: оцінка і прогнози. *Економіка та екологія*. 2023. С. 55–65.

- 33.Заваріка Г., Видренко А. Сталий розвиток зеленого туризму в епоху змін. *Економіка та суспільство*. 2024. № 63.
- 34.Зеленко В. М. Екологічний туризм як інструмент відновлення регіонів. *Науковий вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2023. С. 34–43.
- 35.Зінько Ю.В., Шевчук О.М. Екотуризм у національних природних парках Західної України. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2018. 239 с.
- 36.Іваненко Т. В. Соціально-економічні аспекти розвитку екологічного туризму в Україні. *Економічний часопис Східної Європи*. 2021. С. 78–86.
- 37.Іванова Л. П. Соціально-економічні аспекти розвитку екологічного туризму після війни. *Журнал соціальних та економічних досліджень*. 2023. С. 21–30.
- 38.Карпенко О. О. Використання природно-заповідних територій для розвитку екологічного туризму. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2023. С. 71–80.
- 39.Кифяк О.В. Ресурсний потенціал розвитку туристичних дестинацій . *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 4. С. 60–70.
- 40.Козловський О. Ю. Екологічний туризм : навч. посіб. / О. Ю. Козловський, Б. В. Борисюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 202 с.
- 41.Коржик В. П. Екотуризм : до суті справи. Рекреаційний туристичний потенціал регіонів України : сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Луцьк, 2020. С. 9-13.
- 42.Кравченко Н. О. Напрямки екологізації туристичної індустрії України. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія Економіка*. 2020. Вип. 3 (31). С. 72-77.
- 43.Кремаренко Д. В., Пасека С. Р. Сутність та основні принципи екотуризму. Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Мукачівського державного університету, 2021, 116 с.
- 44.Кузьменко О. Екологічний туризм: поняття та особливості організації. *Схід*. 2018. № 2. С. 68.

45. Левицька Л.І. Аналіз посторової диференціації турисько-рекреаційного потенціалу інфраструктури туризму у Вінницькій області. *Вісник ЖДТУ*. 2013. № 4(66). С. 187–198.
46. Лисенко І. Г. Застосування ГІС у плануванні туристичних маршрутів. *Географічний журнал*. 2024. № 4. С. 45–60.
47. Любонько Т. В. Формування організаційно-економічного механізму розвитку екологічного туризму. *Ефективна економіка*. 2021. № 9. С. 18
48. Мазур С.А., Прилуцький А.М. Екологічний туризм як перспективний напрям розвитку внутрішнього туризму. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. с. 29
49. Мамотенко Д.Ю., Гресь-Євреїнова С.В., Шелеметьєва Т.В. Система моніторингу світового ринку туристичних послуг. *Інфраструктура ринку*. 2022. Випуск 66. С. 23–28.
50. Мельник І. В. Соціально-економічні аспекти екологічного туризму в Україні: вплив війни та перспективи. *Економічні науки*. 2022. С. 120–170.
51. Мельник І. В. Соціально-економічні аспекти екологічного туризму в Україні: вплив війни та перспективи. *Економічні науки*. 2022. С. 250–298.
52. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Стратегія розвитку екологічного туризму в Україні до 2030 року : оновлений план. Київ : МЗДПР України, 2023. 58 с.
53. Міщенко О.В. Теоретичні основи визначення сутності екологічного туризму. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2010. № 3. С. 155–160.
54. Москвяк Я.Є. Сучасний стан та перспективи розвитку екологічного туризму у Карпатському регіоні України. Львів, 2022. 186 с.
55. Ніколаєв К. Екологізація та розвиток сільського зеленого туризму в Україні: монографія. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоман., 2016. 153 с.
56. Олійник Я. Б. Екологічний туризм на теренах національних природних парків і біосферних заповідників України в міжнародний рік екотуризму та *Вісн. Київ. нац. унту ім. Т. Шевченка. Географія*. Вип. 48. К. : 53 Вид.поліграф. центр «Київ. УНТ», 2020. С. 5-11.

- 57.Петрова Л. В. Екологічний туризм як інструмент економічного відновлення України. *Соціально-економічні проблеми сучасного світу*. 2021. С. 10–39.
- 58.Посохов І.С., Сагайдачна А.В. Перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2019. Вип. 9, С.203-212.
- 59.Програма розвитку ООН в Україні. Екологічний туризм у повоєнний період: стратегії та перспективи. Київ : ПРООН, 2023. 96 с.
- 60.Сівак О. В. Оцінка впливу воєнних дій на екотуристичні ресурси України. *Журнал екологічних досліджень*. 2023. № 5. С. 112–128.
- 61.Смаль В. В. Світовий досвід розвитку екологічного туризму. *Український географічний журнал*. 2019. № 4. С. 58-64.
- 62.Смирнов І.Г. Екологічний туризм і його роль у зереженні навколишнього середовища. Київ, 2021. 73 с.
- 63.Ступень Н. М. Світовий досвід розвитку екологічного туризму на рекреаційних територіях. *Збалансоване природокористування*, 2016, 3. С. 94-99.
- 64.Табенська О. І., Прилуцький А. М. Проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. №
- 65.Теребух А. А. Сутність та значення екологічно-туристичних ресурсів у контексті розвитку екологічного туризму в Україні. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. Серія Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : зб. наук. праць. 2020. № 727. С. 449- 454.
- 66.Тимчук С. Екологічний туризм як напрям соціально-економічного розвитку сільських територій. *Національна і регіональна економіка. Вісник ТНЕУ*, 2016. № 1. С. 35-41.
- 67.Ткаченко Л. Г. Екологічні маршрути в Україні: можливості та виклики. *Туризм і навколишнє середовище*. 2020. С. 77–90.
- 68.Фалько Є.А., Матейчук В.В. Перспективи використання об'єктів культурної спадщини у розвитку міжна-родного туризму. *Інфраструктура ринку*. 2023. Випуск 70. С. 209–215.

- 69.Шуліка Б., Сержантова Ю., Денищенко Л. Екотуризм: збалансований підхід до відвідування природних місць та його вплив на природні ресурси. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. С. 23-26

ДОДАТКИ

Додаток А

15 січня 2026 року Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (кафедра суспільно-економічних дисциплін і географії) ІХ Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Географія та туризм».

УДК 338. 48 (1-22) (477.44)

*Сологуб Юрій Іванович, к. геогр. н., доцент,
доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу,
Національний університет харчових технологій, м. Київ*
*Сігалова Софія Олександрівна, здобувач,
бакалавр кафедри туристичного та готельного бізнесу,
Національний університет харчових технологій, м. Київ*

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ

Нестабільність економічного та політичного середовища в Україні зумовлює потребу в ретельному вивченні динаміки регіональних туристичних ринків. У цьому контексті особливої ваги набуває екотуризм. Наявність унікальних, недоторканих природних ландшафтів створює значний потенціал для впровадження моделі відповідальних подорожей, що мінімізують антропогенний вплив на довкілля.

Протягом останніх десятиліть глобальний ринок екотуризму демонстрував стрімку динаміку, зберігаючи стійкість навіть у періоди фінансових криз та посилення глобальних ризиків. Підходи до державного регулювання цієї галузі різняться залежно від країни. Зокрема, у Канаді та Фінляндії функціонують спеціалізовані департаменти при профільних міністерствах, а для Австралії екотуризм став стратегічним державним пріоритетом. Уряди Німеччини та Туреччини фокусуються на прямому фінансуванні галузі, тоді як у США діють окремі державні інституції, що поєднують природоохоронну діяльність із розробкою туристичних програм.

Завдяки тому, що майже 13% території України мають рекреаційне призначення, країна має всі шанси стати потужним екотуристичним центром. Природне різноманіття регіонів дозволяє створювати унікальні маршрути, базою для яких є розгалужена мережа заповідників та національних парків [1].

Фундаментом для побудови ефективної моделі екотуризму є багатство наявних екосистем. Унікальне поєднання природно-географічних чинників України дозволяє комплексно залучати рекреаційні ресурси: від цілющих мінеральних джерел і пелюдів до сприятливих кліматичних умов. Особливу цінність мають регіони, де збережено автентичний симбіоз природного ландшафту та етнокультурної спадщини. Беззаперечним лідером у цьому контексті є Карпати, де значна частка територій має статус заповідних, що створює ідеальні умови для «класичного» екотуризму. Північні регіони України також мають унікальну природу. Українське Полісся володіє винятковим потенціалом для екотуризму завдяки поєднанню дикої природи та збережених традицій.

Війна спричинила катастрофічний вплив на природне середовище, поставивши під загрозу цілісність національної екологічної мережі. Найбільших втрат зазнав природно-заповідний фонд, який є резерватом для унікальних ділянок дикої природи. Масштаби екологічних руйнувань охопили 1314 об'єктів природно-заповідного фонду із понад 8500 одиниць. Зокрема, 885 заповідних територій постраждали від воєнних пожеж, а на 98 ділянках природний ландшафт було пошкоджено [2].

Розвиток екотуризму є одним із найбільш стратегічно важливих напрямів для розкриття туристичного потенціалу України. Ця сфера не лише сприяє охороні заповідних територій та формуванню екологічної свідомості суспільства, а й виступає драйвером регіональної економіки, не вимагаючи при цьому надмірних капіталовкладень. Формування цілісної маркетингової стратегії в післявоєнний період є необхідною умовою для перетворення екотуризму на конкурентоспроможну галузь.

Література.

1. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 07.01.2026).
2. Війна і природно-заповідний фонд України: просторовий аналіз руйнувань. *Українська природоохоронна група*. URL: <https://uncg.org.ua/vijna-i-pryrodno-zapovidnyj-fond-prost-analiz/> (дата звернення: 07.01.2026).

Основні точки маршруту та відстані

Відрізок шляху	Відстань (прибл.)	Час у дорозі	Особливості
Ів.-Франківськ — Яремче	65 км	1 год 20 хв	Гарна дорога (Н-09), багато туристів.
Яремче — Верховина	55 км	1 год 10 хв	Кривопільський перевал (неймовірні красиви).
Верховина — Бережниця/Бистрець	15-20 км	40-50 хв	Увага: ґрунтова дорога, підйоми. Потрібне авто з високим кліренсом.
Бистрець — Колочава	~140 км	3.5 - 4 год	Через Косів, Вижницю та перевали (або через Верховину назад на Ворохту).
Колочава — Синевирська Поляна	25 км	40 хв	Гірська дорога середньої якості.
С. Поляна — Пилипець	45 км	1 год 10 хв	Дорога через Міжгір'я.
Пилипець — Воловець	15 км	25 хв	Короткий спуск з гір до залізниці.
Воловець — Ів.-Франківськ	180 км	3.5 год	Дорога через Долину та Калуш (Р-21).

Що подивитися на шляху

1. Гуцульщина (Франківщина)

- **Яремче:** водоспад Пробій та ринок сувенірів.
- **Верховина:** Музей народних інструментів Кумлика та хата-музей "Тіні забутих предків".
- **Бистрець:** одне з найбільш високогірних сіл. Ідеальне місце для тиші та старту на Чорногірський хребет.

2. Міжгірщина та Пилипець (Закарпаття)

- **Колочава:** "Село 10 музеїв", обов'язково відвідайте "Старе село" (скансен).
- **Синевирська Поляна:** озеро Синевир та Реабілітаційний центр бурого ведмедя.
- **Пилипець:** водоспад Шипіт та підйомник на гору Гімба.

Бистрець

Синевирська Поляна

